

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VII istungjärk.

149. koosolek.

19. mail 1931.

Sisu:

1. Päevakorra muutmine.
2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
3. J. Zimmermann'i küsimine Majanduseministrile.
4. Tööerakonna, kristliku rahvaerakonna ja põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühmade arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele sotsialistliku propaganda ja usuvastase kihutusetöö kohta koolides ning Hariduse- ja sotsiaalministri vastamine arupärimisele.
5. Avalikkude algkoolide seadus — II lugemisel.
6. Lämmatavate, mürgiste või sarnlevate gaaside ja bakterioloogiliste vahendite sõjas tarvitamise keelu kohta käiva protokollki kinnitamise seadus — III lugemisel.
7. Piirisaare tuleõnnetute laenu seadus — III lugemisel.
8. Riigi eelarve seaduse täiendamise seadus — III lugemisel.
9. Lina ja linaseemne hoiu ja veo kontrolli seadus — III lugemisel.
10. Piimatalituste võrgu korraldamise seadus — III lugemisel.
11. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 17.20 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Päevakorra muutmine.

Hariduse- ja sotsiaalministri J. Piiskar'i ettepanekul paigutatakse 14. päevakorra-punkt — avalikkude algkoolide seadus — II lugemisel — 3. punktiks.

2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. merikoolide seaduse muutmise seaduse haridusekomisjoni;
2. kaubalaevajuhi kutse omandamise seaduse muutmise seaduse üldkomisjoni;
3. Eesti ja Läti vahel piirijoonega poolitatud kinnisvarade likvideerimise täht-

aja pikendamise protokollki kinnitamise seaduse üldkomisjoni;

4. kaubalaeva deki juht- ja meeskonna sõidu seaduse muutmise seaduse üldkomisjoni;

5. käitise töövõtjaskonna asutiste seaduse üldkomisjoni;

6. Eesti ja Belgia koloniaalvalduste tollivahekordade korraldamise kokkuleppe kinnitamise seaduse rahaasjanduse komisjoni;

7. põllutöökoja seaduse üldkomisjoni.

3. J. Zimmermann'i küsimine Majanduseministrile.

J. Zimmermann (loeb):

Kas vastab tõele, et praegune Majanduseminister on võtnud osa Eesti Panga nõukogu koosolekust?

Kui see vastab tõele, siis palun teatada:

1) Missuguse seaduse alusel ta seda tegi ja

2) milleks ta seda tegi?

4. Tööerakonna, kristliku rahvaerakonna ja põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühmade arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele sotsialistliku propaganda ja usuvastase kihutusetöö kohta koolides ning Hariduse- ja sotsiaalministri vastamine arupärimisele.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Käesoleva aasta märtsikuu lõpul peeti Tallinnas noorsotsialistide kongressi, kus „Rahva Sõna“ kirjelduse järele vastu võeti rida käremaid otsuseid, mis nõuavad meie koolinoorsoo mõjutamist sotsialistlikus suunas ja usuvastases vaimus. Kongressil on Riigikogu sotsialistliku rühma liige K. Freiberg rõhutanud, et „erapooletut ja apolitiilist kasvatus ei saa üldse olla“ ja sellepärast tuleb „kõigi abinõudega mõjutada kooli, et selle kasvatusmeetodites nõrgestada kodanlise kasvatusesuuna“. Millised need „abinõud“ on, seda võib näha vastuvõetud resolutsioonidest, milliste järgi Nõukogude Venemaa eeskujul tuleb „panna erilist rõhku juba alla 14-aastaste noorte organiseerimisele punaste pioneeride gruppidesse“, „ära kasutada noorte sportlikke huvisid koondada neid noorvalvurite rühmadesse“, „korraldada aktiivset usuvastast propagandat“ j.n.e.

Seda kongressi võiks pidada üksikute inimeste eralõbuks, kui ei oleks teateid, et mitmes avalikus koolis ongi tegelikult hakatud tegutsema vastuvõetud resolutsioonide vaimus. Allakirjutajatel on andmeid, et koolides on ellu kutsutud sellekohaseid poliitilisi rakukesti, kus teatud suunas töötatakse õige julgelt ja iseteadvalt.

Arvestades sellega on allnimetatud Riigikogu rühmal au paluda Vabariigi Valitsuselt seletust:

1) Kas Vabariigi Valitsusel on ette toodud asjaolud teada ja

2) mis mõtleb Vabariigi Valitsus teha, et meie avalikud koolid ei muutu sotsialistliku propaganda ja usuvastase kihustöö tallermaaks?

Riigikogu tööerakonna rühma nimel: Th. Tallmeister. Riigikogu kristliku rahvaerakonna rühma nimel: J. Järve. Riigikogu põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate rühma nimel: A. Salum. Tallinnas, 12. mail 1931.“)

Th. Tallmeister: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Kirjalikult sisseantud arupärimise-ettepanekus on välja mindud noorsotsialistide kongressist ja on öeldud, et kui ei oleks ka teisi teateid, siis võiks seda pidada üksikute inimeste eralõbuks. Mõned nende rühmade liikmed, kes arupärimise esitanud, olid nimelt arvamiselt, et ainuüksi see kongress ei vääri suuremat tähelepanu. Mina isiklikult asun aga seisukohal, et kui meil ei oleks ka mingeid teisi andmeid, et ka siis oleks küllalt põhjust neid asju siin kõne alla võtta. (Vahelhüüed.) Seda näitab muidugi tulevik, kes kellelegi kirstunaelaks saab. Sellest ei hakka ma siin praegu kõnelema. Säärased mehed ei saa veel kirikule kirstunaelaks. Need peaksid hoopis teised inimesed olema. Õppe- ja kasvatusetöö ülevalve seadus, mis Vabariigi Valitsuse poolt esitatud ja haridusekomisjoni poolt juba kolmel lugemisel vastu võetud, näeb § 2 ette, et Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile kuulub ülevalve „noorsoo kasvatuseseisukohalt avalikkude ettekannete ja haridusetöö suhtes ka väljaspool kooli“ ja samuti kõneleb § 5 selles seaduses hoolitsemisest noorsoo vaimlise, kõlblise ja kehalise kasvatuseseest ka väljaspool kooli. Pealegi kuulub praegu meie haridusepoliitika juhtimine sotsialistliku hariduseministri alla, ja kui samal ajal Riigikogu haridusekomisjoni sotsialistlik liige selgelt ja iseteadvalt kongressil sellest on kõnelenud, et kooli tuleb kõigi abinõudega sotsialistlikult mõjutada, kui „Rahva Sõna“ kirjelduse järele otsustades sotsialistlik erakond terve selle asja nähtavasti omaks on võtnud, siis on igatahes avalikul arvamiselt õigus kuulda, mis ütleb nende plaanide kohta siis praegune Vabariigi

Valitsus. On ju seal selge sõnaga otsustatud, et „kõigi võimalikkude vahenditega tuleb noori tegelikult tõmmata sotsialistide ridadesse“, et „erilist rõhku tuleb panna juba alla 14-aastaste noorte organiseerimisele punaste pioneeride gruppidesse“, et tuleb ära kasutada noorte sportlikke huvisid ja kõiki sääraseid kalduvusi ja vastavatesse rühmadesse igalpool aktiivset sotsialistlikku poliitikat sisse kanda, et tulevad „kaasa tõmmata“ eriti „sotsialistlikud õpetajad“ noorsotsialistlikule organiseerimistööle j.n.e. Kõige sellega peab seisma ühenduses aktiivne usuvastane propaganda, nagu seda vastuvõetud resolutsioonides mitmel korral rõhutatakse ja nagu see pesueht sotsialisti juures nähtavasti teisiti olla ei tohi. Programmides tarvitatakse harilikult küll vana tuntud lööksõna, et „usk on eraasi“, millest järel dama peaks, et usulistesse tõekspidamistesse üldse ei segata. Aga tegelikus elus on Venemaa kõige elavamalt näidanud, millise pimedate vihaga selle „eraasja“ vastu määratakse, ja need noorsotsialistide otsused näitavad siingi jälle kord nende inimeste õiget nägu ja lubavad aimata, et kui meilgi sotsialistid saaksid võimu oma kätte, siis hakkaksid nemad usu ja kiriku suhtes täpselt samuti oma kangelaslikku vahvust avaldama. (Vahelhüüed. — Juhataja koputab haamriga.)

Kui keegi teist, härrad Riigikogu liikmed, kord on istunud kas või raadioaparaadi juures ja on kuulunud, milliste maitsetute ja labaste lööksõnadega meie idanaabri juures lapsi kostitatakse, kui ta on kuulunud mõne besboshniku kõnet nende mõttetute ja õõnsate fraasidega, millistega seal usutakse suuri küsimusi lahendada võivat, siis on tal teatav ettekujutus sellest, millist „haridust“ meie noorsotsialistid oma otsustega ihaldavad. Üks tänastest lehtedest teatab, et Venemaal kantavat praegu ette usuvastast näidendit „Seltsimees Jeesus“, mille sisu olevat nii jõle, et isegi 100%-sed kommunistid selle vastu protesteerivat. Säärast toitu soovivad sotsialistid nähtavasti ka Eesti lastele. Kes on jälginud mõtte- ja looduseteaduse arenemist viimastel aastakümnetel, see teab, kuidas seal jäme materialism, millist veel aastasaja vahetusel tublisti võis leida, tänapäev üle parda on heidetud, ja kuidas ta ikka rohkem ja rohkem maad peab andma mõtlemisviisile, mis olemise saladuste ees kummardub ja usprintsipidele ligidal seisab. Kõik need suured probleemid aga, mille kallal ilmakuulsad teadlased pead murravad ja millest nemad ainult sügava aukartusega võivad kõneleda, on Vene besboshnikutel ja Eesti sotsialistidel ammu „lahendatud“ ja küpsed selleks, et neid radikaalse usu-

vaenulikkuse vaimus lastele õpetada. Mil-line pealiskaudsus ja mõttelagedus meie kasvavas noorsoos siis maad võtaks, kui sääraseid „vagad“ soovid peaksid teostami- kogu liikmete enamus küll vist aimata.

Möödunud aasta lõpul hüüdis ühe sea- duseelnõu arutamise puhul rkl. Johanson kohalt kõnelejale vahele, et „kõik kooli- õpetajad peaksid olema sotsialistid“. Et see nende härrade soov on, selle juures ei ole muidugi kahtlust ja seda võib nende seisukohalt välja minnes isegi mõista. Aga oleks kord ometi huvitav kuulda, mis siis säärase soovi kohta meie rahva ja tema esituse kodanlik enamus ütleb. Minu arvates on see mõtteavaldus sama palju õigustatud, nagu see, et karsklaste kooli- des peaksid õpetajad olema joomasõbrad või et Kaarli koguduse gümnaasiumis olgu kõik õpetajad usuvastased. Emb-kumb: kas mõtleb meie rahva enamus kodanli- kult, või mõtleb ta sotsialistlikult. Need mõlemad ilmavaated käivad risti teinetei- sele vastu ja ei ole kuidagi ühendatavad. Kui meie veene järele inimkonna tulevik peab arenema kodanlikus suunas, kui sot- sialistlik idee meie meelest midagi muud ei ole kui fantastiliku utopia, kuidas saame meie siis sellega leppida, et meie lapsi kas- vatavad inimesed, kes ei usu praeguse il- makorra elujõusse, kelle püüd on sihitud selle poole, et kõigi abinõudega seda viimast hävitada. Pandagu minupärast toime kas või uus rahvahääletus, et selgusele jõuda, kumba suunda meie rahvaenamus siis pidada tahab, kas kodanlikku või sot- sialistlikku. Kõik senised valimised on näi- danud, et esimest, ja minu arvates ei tohi ka toimepandud rahvahäälust usuõpe- tuse asjus nõnda hinnata, et sellega ai- nult vormiliselt usuõpetus vabatahtliku ainena toodi algkoolidesse, vaid seda tuleb võtta just rahvahulkade meeleavaldusena kasvatusliku suuna kohta. Kui lugu on aga nõnda, kui meie rahva enamus mõt- leb kodanlikult ja kristlikult, siis on ometi ainuüksi loogiline öelda, et ükski kooli- õpetaja ei tohiks sotsialist olla, sest meie noorsugu ei tohi kasvatada vaimus, mis on meie rahva enamusele vastuvõtmatu. Kui vähe need mõlemad ilmavaated on ühendatavad, selle illustratsiooniks loe- tagu näiteks „Rahva Sõna“ 12. mai numb- rit, mis juhuslikult minu kätte sattus. Viimases pahandab juhtkirjanik kõvasti selle üle, et koolinoorsoo keskele tungivat „noorkotkad“, „noortemeeste kristlikud ühingud“ j.n.e., mida kirjutise lõpus ni- metatakse „kroonu noorsooliikumiseks“ ja mille kõrvaldamist nõutakse. Kas on mi- dagi iseloomulikumat võimalik omale ette kujutada? Noorsotsialistide ja usuvas- tane tegevus koolides on nende härrade meelest õigustatud, isamaalik-riiklikud ja

usulised organisatsioonid mõistetakse aga suure suuga hukka. Siin peab ometi kord selgus tulema, kummas vaimus meie siis oma noorsugu tahame kasvatada. Ja de- mokraatliku korra juures peaks olema päris aabitsatõde, et kui meie rahva ena- mus soovib seda niinimetatud „kroonu“ isamaalsust, siis tuleb sotsialistidele hüüda: käed kooli küljest ära!

Niipalju põhimõttelikult sotsialistide koolidesse tungimise katse kohta. Kuid, lugupeetud Riigikogu liikmed, asi ei piirdu sugugi sellega, et kodanlikule koolile on sõda kuulutatud, vaid tuleb päris tõsiseid teateid, et see sõda on ka tegelikult kõ- vasti käimas. Mitmel pool on koolides ellu kutsutud sääraseid rakukesi ja mulle on mitmest linnast ja maakonnast õpe- tajate ja õpilaste poolt jutustatud või kir- jutatud, kuidas laste keskel väga intenzi- siivset kihutusetööd tehtavat sotsialistli- kus sihis ja samuti ehtsas besboshnikute vaimus. Kuikaugele asjad siin võivad areneda, selle kohta mõnda Läänemaa seminari elust! Mul on viimase kohta kat-utada kolm pikemat kirja, mis Haapsal- lust intelligent inimeste ja osalt juhtivate koolitegelaste poolt on kirjutatud, ja neis luban ma omale mõned väljavõtted siin- kohal ette kanda.

Ühest neist kirjadest loeme järgmist: „Sotsialistid on agaralt tööl organiseeri- mas Läänemaa seminaris ja ühisgümnaa- siumis noorsotsialistlike rakukesi ja töö on eriti edenenud uue hariduseministri Piiskar'i ajal. Kindlate andmete järgi on seal juhtideks hariduseosakonna juhataja Tānav ja rkl. Mikkelson, mille juures töö- tatakse Tallinna kooliõpetaja N. Andree- sen'i juhtnõõride järgi. Kui kaugele siin asjad on arenenud, selle kohta ilus näide seminari elu viimasest ajajärgust. Seal peetakse kord nädalas niinimetatud „isa- maalisi hommikuid“, kus mõni vanema klassi õpilane midagi refereerib ja lõpuks selle üle mõtteid vahetatakse. Ühel sää- rasel „isamaalisel hommikul“ peeti refe- raat Karl Marx'i üle, mis oma sisu ja tooni poolest muutus täiesti miitingukõneks ühes kõigi üleskutsetega ja lõklausetega koondumiseks punase lipu alla. Kodanli- kule korrale nõuti kadu ja lasti elada uut paremat sotsialistlikku ilmakorda. Pärast ettekande lõppu ilmus korraga kuskilt seminari orkester ja tõmmati lahti inter- natsionaal täiel jõul. Direktor oli asjast niivõrd hämmastunud, et ta kutsus kohe kokku erakorralise pedagoogika nõukogu koosoleku ja kandis seal asja ette. Nõu- kogu otsustas üksmeelselt kahte kuuenda klassi õpilast, kes kõige aktiivsemad tege- lased ja teiste juhid, isegi kommunistlik- kude kalduvustega, õpetaja kutsest ilma jätta, ja anda neile ainult keskkooli lõpu- tunnistus. Kuid selle peale appelleerisid

poisid oma rühma meeste kaudu, eesotsas Tänavaga, hariduseminister Piiskar'ile ja asi tulevat uuesti pedagoogika nõukogus arutusele. Õpetajaskonnas on selle kohta salajased hõõrumised, kuna üks osa otsuse revideerimist pooldab, teine osa — mitte. Räägitakse, et minister Piiskar olnud väga pahane, et säärane otsus tehtud. Iseäranis pahased on aga kohalikud sotsid ja noorsotsialistlikud tegelased, kes ähvardavad samme astuda Läänemaa seminari sulgemiseks, kui pedagoogika nõukogu julgeb teha sääraseid otsuseid.“

Selle viimase asjaolu kohta kirjutab vastuseks vastava järelepärimise peale koolitegelane, kes otsekoheselt seminariga seotud ja asja kindlasti peab teadma, sõnasõnalt järgmist: „Et välised politikategelased õpilased oma mõju alla on saanud ja neile igal juhul lubavad kaitseks olla, siis julgustas see sotsialistlikult mõtlemaid õpilasi säärast aktsiooni korraldama. Niipea, kui pedagoogika nõukogu oma otsuse oli teinud, pööras rkl. sotsialist Mihkelson seminari juhataja poole soovituselga õpilaste karistust ära jätta. Samuti pööras Läänemaa maavalitsuse hariduseosakonna juhataja P. Tänav ettepanekuga seminari juhataja poole otsuse revideerimisele võtta, muidu võtab ta abinõud tarvitusele, et ministeerium selleks mõju avaldab ja asub ka ise seminaris suhtes eitavale seisukohale, kuigi ta enne viimase alalejätmist pooldas. Teades endal nii tugeva seljataguse olevat, korraldasidki kaks endist Võru seminari õpilast, ilma juhatajale teatamata, kõne Karl Marx'ist mitingule lööklausetega ja internatsionaaliga.“ Iseloomulik on ka just see, et nende kirjade järgi otsustades juhtivat osa säärases tegutsemises etendavad just need õpilased, kes sotsialistliku direktori juhatuse all seisnud Võru seminarist Haapsalusse üle on toodud. Nii kirjutab seminarist tegelane: „Need noormehed on siin õppinud kõigest 6 kuud, meie oma õpilastest ei ole keegi kunagi sääraselt esinenud.“ Üks kirjade kirjutajaist on saanud suure au osaliseks, nimelt on keegi Võru seminarist ületulnud poiss temale intervjuu andnud ja oma vaateid temale tutvustanud. Poiss seletanud järgmist: „Praegusele kurnajate ja rõhujate valitsusele tuleb teha varem või hiljem paratamatult lõpp. Ja siin peab algust tegema just koolis, kus noori peab kasvata klassiteadlikkus vaimus, nagu seda pooldab ka N. Andreesen. Tulevikus tulevad saata teise ilma kõik need kodanikud, kes ei suuda ega taha saada aru kommunistliku korra hüvedest, ega taha seda tunnustada. Poisi arvates ikka see tapab, kes valitseb. Venemaal tapetavat mittekommuniste, Eestis jälle kommuniste. Kui sotsialistlikus tulevikuriigis notitakse ma-

ha kõik mittesotsialistid, siis olevat see väga ja väga loomulik.“ Kirja kirjutaja lisab omalt poolt sellele ainult juurde: „Säärast elementi kasvatatakse meie seminaris riigirahadega ja saadetakse neid siis koolidesse lapsi õpetama.“ (V a h e l h ü ü e.) Mis kohvijuttudesse puutub, siis ma ei ole sotsialist, et tulen neid ette kandma.

Kolmandast kirjast luban endale siinkohal järgmisi mõtteid ette anda: „Noorsotsialistlik seminari rakukene avaldab eriti intensiivset tegevust seitsaadik, kui hariduseministriks on sotsialist J. Piiskar. Rakukeses on tegutsenud kaasa õpilasi kõigist klassidest peale 2. klassi. Juhitideks on õpilased Prääts, Hallop ja Piht. Nende seljataga seisab maavalitsuse hariduseosakonna juhataja A. Tänav, kes kogu liikumisele annab järjest hoogu. On isegi salajasi koosviibimisi peetud Haapsalus A. Tänav osavõttel ja kuuldavasti koguni A. Tänav korteris. Seminari õpilast Pihti on nähtud käivat maavalitsuse ruumides, kus temal midagi asja ei olnud. Sama noorsotsialistliku rakukesega oli eriti tihe kontakt A. Tänav poolt Läänemaal tagavaraõpetajana ametisse pandud noorsotsialist Rummol, keda komandeeritakse Tänav poolt tarviduse järgi siia-sinna ja kelle ülesandeks on muu seas noorsotsialistliku liikumise organiseerimine Läänemaal. Selle viimase härra tegevusele juhti tähelepanu viimasel maavolikogu koosolekul ja hoiatati mängimast tulega, aga põllumeeste kogude ja sotsialistide tugev üksmeel kiitis järjest õigeks kogu sotsialist Tänav tegevuse koolipõllul ja leiti, et see nii just peabki olema. Peab veel märkima, et Rummo on eriliselt selleks väljaspoolt Läänemaad Läänemaale toodud, kuna Läänemaal on hulk kutsega inimesi töota ja leivata, kes Tänav poolt koolist minema „koondatud“ ja kellele ei lubatud ühtki asetäitenditundi. Sellejuures on aga Tänav poolt määratud asetäitjaks õpetajaks Hiiumaale Suuremõisa algkoolile keegi neiu Pohla, kellel pole üldse õpetaja kutset, kes töötas seni Lääne maavalitsuses kantsleipreilina, kuid on Tänavale „omainimene“. Praeguses õhkkonnas on kõige selle tagajärjel olukord muutunud väga raskeks ja kohati koguni võimatuks. Õpilased vaatavad õpetajate kui tagurlaste peale ja peavad endid vastavalt ülal, õpetajal on aga raske leida kusagilt kaitset, sest direktoril ei ole julgust midagi ette võtta, maakoolivalitsuse juhataja on sotsialist, Hariduseminister on sotsialist. Säärases olukorras oli võimalik, et isegi pärast seda, kui otsuseks tehti kahele õpilasele kutsetunnistus väljaandmata jätta, seminaris korraldatud Jüriööil esines noorsotsialist A. Piht kõnega, mille ta lõpetas väga

väljakutsuvate lausetega. Teha ei olnud aga midagi. Pedagoogiliselt oli see muidugi karistatav, sotsialistlikult vaatekohalt aga õigustatud, ja viimasega tuleb käesolevas olukorras enam arvestada. Alles siis, kui läinud nädalal — kiri on kirjutatud 9. mail — „A. Pihi juurest leiti suurem hulk kommunistlikku kirjandust ja üleskutseid, muu seas Venemaal trükitud ajakirja „Noor kommunaar“, „Vene kommunistliku kongressi resolutsioonid 1926. a.“ j.n.e., astus pedagoogika nõukogu otsustava sammu ja A. Piht heideti seminarist välja. Kuid nüüd läks ta oma korteri ja teatas muigega näol perenaisele, et ta olevat küll kõrvaldatud seminarist, aga ainult „esialgselt“, ning veel enne, kui direktor materjalidega jõudis Tallinnasse, Tõnismäele, oli juba A. Pihi kaebekiri seal. A. Piht ise liigub praegu endiselt õpilaste hulgas ja on kaljukindel, et otsus tema suhtes muudetakse, sest ta olevat noorsotsialist ja noorsotsialistlikku liikumist juhtivat ja organiseerivat ju erakond, kuhu kuulub ometi praegune Hari-duseminister. Ta ei teadvat pealegi omal mingit süüdi olevat, sest kommunistlikku kirjandust ei olevat ta omandanud ebaseaduslikult, vaid olevat selle saanud Tallinnast noorsotsialistlikust ühingust, mil-line ühing meil ometi olevat täiesti lubatud ja õpilasil ei olevat mingit keeldu sellest osavõtmiseks. Nii seletab A. Piht ise ja et ta tõesti vahetevahel on käinud Tallinnas ja et teda on nähtud kohvriga Tallinnas noorsotsialistliku ühingu ruumest välja tulevat, see on tehtud kind-laks. Igatahes ei leidu konfiskeeritud kir-jandusel kusagil postitempleid, mis lu-baks oletada kättesaatmist postiteel. Näib olevat täiesti kindel, et meie Tal-linna Nigol Andreeseni noorsotsialistlik ühing hoolitseb ka kommunistliku kirjan-duse levitamise eest Eestis ning õpilaskonnas. Õpilane A. Piht oli äärmiselt vaene, sai riigilt järjekindlalt abiraha ja on nüüd noorsotsialistide tööviljana elust väljatõugatud inimene, kellel ei jää lõpuks muud üle, kui hakata lõplikult kommu-nistide tööriistaks. Rääkides nende noor-sotsialistidega, kuuled ainult säärast juttu, et praegune kodanlik ilmakord on ülekohtune, et ta variseb kindlasti kokku kas iseenesest majandusekriisi tagajärjel, või hävitatakse ta relvadega. Nemad ole-vat selleks teevalmistajad. Ainus õige kord olevat sotsialistlik, mille isadeks on Marks ja Lenin. Tulevat tööle rakendada kogu jõud selle korra kiiremalt maksma-panemiseks. Sotsialistlik ilmakord ei salli aga ühtki teisitimõtlejat, vaid need tule-vad armutult hävitada. Ei saa jätta ka märkimata, et seminaris andis kogu lii-kumisele tunduvalt hoogu rkl. M. Mihkel-son'i esinemine poliitilise erakonna ja

noorsotsialistide esitajana avalikult Lää-nemaa seminari 10-aastaselt juubeliaktu-sel, mis kujunes demagoogiliseks partei kihutuskõneks ja millele õpilased aplo-deerisid.“

Need kirjad, lugupeetud Riigikogu liikmed, on kirjutatud koolielule väga ligidal seisvate inimeste poolt ja peavad sellepärast vähemalt tervikunavõetult tööle vastama. Ma usun aga, et Riigi-kogu enamus on sellega nõus, kui ma ütlen, et nad otse kohutava pildi pakuvad sellest, mis praegu meie õppiva noorsoo keskel sünnib. Minu arvates ei tohiks sellepärast käesolevat arupärimise-ettepa-nekut mitte võtta nõnda, nagu oleks siin tegemist ainult opositsiooniga praegusele valitsusele. Mina võtan siin võrdlemisi harva sõna ja ütlen otsekohele, et ma kunagi ennast selleks ei anna, et mõne tavalise opositsioonikõne pidamiseks siia kateedrilile ilmuda. Käesoleval korral ei ole minu arusaamise järele aga mitte tegemist koalitsiooni ja opositsiooniga, vaid kahe ilmavaatega, mis nii oluliselt lahku lähevad, nagu tuli ja vesi. Mina olen veendunud, et kui sotsialistlikud fantaasiad meie noorsoo hinge oma kütke-tesse haaravad, siis tähendab see varem või hiljem meie rahva vabaduse ja meie riigi iseseisvuse kokkuvarisemist. Samuti olen ma veendunud, et usuvastane kihutusetöö tähendab närimist meie rahva elusoonte kallal, sest ilma vastutusetun-deta igaviku ees ei ole ühelgi kõlblusel ja sellepärast ka riiklikul kohusetundel ja isamaa-armastusel selgroogu. Käesoleval juhtumisel ei saanud mina sellepärast teisiti, vaid pidin siit sellelt kõrgelt kõne-toolilt häält tõstma. Ja kui see ka peaks jääma hüüdjaks hääleks kõrbes, siis on mul vähemalt üks troost: Dixi et animam salvavi. Praegune härra Riigivanem lubas enesele deklaratsioonivaidluste pal-lavikus ütelse, et ta katset tahtvat teha, kas ei ole mitte võimalik kuradi vanaemaga tantsu lüüa. Minu arvates võiks Eesti rahvas seda tantsu siis rahu-likuma südamega pealt vaadata, kui seda demonstreeritakse kusagil kolmanda jär-gu kabarees. Kui seal on üks süda ja üks hing näiteks mõnes munalitsentside küsi-muses, siis võiks öelda: Jumal nendega, las tantsivad pealegi! Juba tõstetakse aga ikka rohkem häält selle kohta, et tantsijad on libisemas meie rahva elule väga hädaohtlikule pinnale. Pühapäevane „Päevalehe“ juhtkirjanik tõstab väga tõsiselt häält kahe halva kavatsuse vastu ja näitab, kuidas üheltpoolt „kavatsetav Põllutöökoda veeretab põllumehele kaela õige suure ja üleliigse maksukoorma ja ajab maal vahekorrad veelgi teravamaks kuni seni“ ja teiselt poolt „käitisevanemate seadus sihhib antud kujul otse lausa selle

poole, et desorganiseerida meie majanduslikku elu ja kaevata kuristikku tööandja ja töölise vahel". Juhtkirjanik lõpetab oma kirjutise sõnadega: „Kas teostatakse need kaks kava ainult selleks, et K. Päts saaks Riigivanemana koos sotsialistidega Riigivanema toolil istuda? Riigivanema tool on ju väga kena asi, kuid see hind, millega riik peaks nüüd nende kahe kava alusel edasiistumise võimaldama, on ikkagi liig kallis.“ Kui nüüd siis seda tantsu püütakse üle kanda ka noorsoo kasvatamise alale ja meie laste hingelusse, siis ei suuda säärast hinda Eesti rahvas küll mitte enam tasuda. Avalikul arvamisel tohiks õigus olla teada saada, mis ütleb kõige selle kohta Vabariigi Valitsus ja eriti härra Riigivanem, kellest seni on üldiselt usutud, et tema küll kuidagi ei tohiks leppida õppiva noorsoo sotsialistliku mürgitamisega, iseäranis kui nüüd seda mürki katsutakse pakkuda besboshnikute solgiämbrist.

Arupärijad loodavad, et Vabariigi Valitsus kindla sõnaga seletab, mis säärase sõjakäigu tagasitõrjumiseks meie riikliku ja seltskondliku elu põhialuste vastu mõeldakse ette võtta. (V a h e l h ü ü d e d. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Ma teen ettepaneku, arupärimine vastu võtta.

A r u p ä r i m i n e v ö e t a k s e v a s t u 31 Riigikogu liikme toetusel.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. P i i s k a r: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu ülesanne ei ole vastata nende etteheidete peale, mis arupärimise põhjendaja poolt on sihitud sotsialistliku partei ja sotsialistliku liikumise vastu. Sarnaste üteluste, nagu sotsialistlikud „mürgiämbrid“ ja „besboshnikud“ j.n.e. suhtes võib partei rühm, kuidas seda tarvilikuks peab, vastata. Ma tahaksin aga peatuda paari sõnaga nende küsimuste juures, mis on sihitud Hariduse- ja sotsiaalministri vastu. Ma jätan aga sellejuures kõrvale kõik teoreetilised seletused ja väited, kas näiteks meil Eestis on võimalik ja mõeldav kellelgi teha usuvastast propagandat, või ei ole see lubatav, neid küsimusi ma praegu lahendama ei hakka. Arvan aga siiski, et senikaua, kui meil usk on erasi ja kui seda koolis õpetatakse vabatahtliku aina, on võimalik suhtuda sellesse umbes sarnaselt, nagu näiteks on võimalik suhtuda mõnesse teise vabatahtlikku ainesse, näiteks prantsusekeele õppimisse; võib selle heaks propagandat teha, võib propagandat teha selle aine õppimise või mitteõppimise vastu. (V a h e l h ü ü e.) Mispärast ei võida öelda oma naabrile, ära õpi, kui see vabatahtlik aine on? Ma ei leia selles midagi halba. Kui see vabatahtlik aine on, siis ei saa

sed kellelegi peale suruda: õpivad need, kes tahavad, ja ei õpi, kes ei taha. (V a h e l h ü ü e.) Kui nad propagandat teevad, siis on selleks koolis kord, on juhatus, on vastavad organid, kes ütlevad ja selle järele valvavad, kui kaugele ja misugustesse piiridesse propaganda tegemine peab olema surutud. Kui öeldakse, et meil ei ole võimalik noorsoo hulgas levitada ideid, mis usuõpetust ei poolda, siis palun näidata paragrahv, mille abil saaks selle vastu midagi võtta ette. Mina sarnast paragrahvi pole leidnud, seepärast on siin asjata etteheiteid teha.

Kuid ma ei kavatse nende küsimuste üle polemiseerima hakata. Kui öeldakse, et koolides on ellu kutsutud miskisuguseid poliitilisi rakukesi, siis pean selle kohta ütleva, et arupärimise põhjendaja kahjuks on jätnud ette toomata tõsiasjad, mille peale oleks tarvilik vastata. Väide, et mitmel pool on seda tegema hakatud, ei ütle midagi. Kui arupärijail on andmed, et seda kuskil tehakse, siis mispärast on nad küünla vaka alla jätnud?

Kui see arupärimine minule teatavaks sai, lasin ma Tallinnast, Tartust, Viljandist, Haapsalust ja Läänemaa seminarist järele kuulata, — kaugematest kohtadest, nagu Petseri, ei ole ma vastuseid kätte saanud — ja need kõik, näiteks Tallinna koolivalitsuse juhataja linna koolinõunik härra Kana tõendavad, et nad midagi ei tea sarnastest rakukestest. Härra Kana ei kuulu sotsialistide hulka, vaid peaks härra Tallmeistrile lähedal seisma. Tema tõendab, et tema teada Tallinnas niisugust asja ei ole. Edasi on kõnelnud Tartu koolinõunik härra Lang'iga, kes ka ei kuulu sotsialistide hulka, ja tema tõendab, et ta ei tea Tartus midagi sarnast. Edasi on mul andmed ka Viljandi kohta, mis saadud koolinõunik Märta Raualt, kes samuti ei kuulu sotsialistide hulka. (V a h e l h ü ü e.) Kas see allikas teile usutav või mitte, see oleneb teie kriteeriumist. Ütlen vaid, kust allikast mina oma andmed olen saanud. Härra Märta Raud tõendab, et tema ei ole kuulnud Viljandis sarnastest rakukestest midagi.

Läänemaa gümnaasiumi suhtes pean öiendama, et Läänemaa gümnaasiumi ega seminar, mida siin ka riivati, ei kuulu Läänemaa koolivalitsuse alla, ja Läänemaa koolivalitsuse juhatajal, keda siin nimetati, ei ole nende koolidega midagi tegemist. Need on mõlemad riigi koolid ja alluvad otse Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile. Seepärast on täiesti alusetu väita, nagu kohalik koolivalitsus oleks siin kedagi mõjutanud.

Läänemaa seminari kohta võin arupärijatele näidata ametliku ülekuulamise protokoll, mida ei toimetanud mina, vaid Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi

kõrgemad ametnikud — koolivalitsuse abidirektor härra Borkvell, kes ei kuulu sotsialistide hulka, ja härra Kuut, kes samuti ei ole sotsialist. Nende otsekohe-
suses ja erapooletuses pole mul põhjust kahelda. Nad on üle kuulnud ühes teis-
tega Läänemaa seminari direktori, kes
minu teada, kui ta üldse poliitiline ini-
mene on, kuuluvat kristliku ilmavaate
pooldajate hulka. Kas ta partei liige on
või mitte, seda ma ei tea, aga igatahes
ilmavaatelt on ta kristlane. (V a h e l-
h ü ü e.) Seda ma ei tea. Aga ta on ini-
mene, kelle kristlikkuse suhtes minul
kahtlust ei ole! Tema ütleb: „Olen kõr-
valt kuulnud, et Läänemaa õpetajate
seminaris tegutsevat õpilaste noorsotsia-
listide rakuke, kuid minul isiklikult ja
minu teada ka teistel Läänemaa seminari
õpetajail ei ole miskisuguseid andmeid
selle rakukese olemasolu kohta.“

Samuti on seal ette toodud, ma ei pan-
nud tähele, kas härra rkl. Tallmeister
seda puudutas või mitte, (V a h e l-
h ü ü e.) et Läänemaa seminari õpilased
olevat pidanud metsas mingit põranda-
alust koosolekut. Seda on juurelnud kaks
õpetajat, kellest kumbki ei kuulu sotsia-
listide hulka, ja nimelt härrad Uibokand
ja Rajamaa. Mul on härra Uibokand'i
ülekuulamise protokoll tema enese allkir-
jaga, milles on muu seas öeldud: „Mina
ühes õpetaja Rajamaaga juurdlesime
pedagoogika nõukogu otsusel metsas peetud
koosoleku asja. Sellest koosolekust
saime teada ühe õpilase kaudu“. Edasi
ütleb ta, et „juurdlusel selgus, et seal
õieti mingit koosolekut ei olnud. Õpilased
olid harilikul jalutuskäigul metsas, ja
kuna nendega oli ühes üks õpilane linnast.
siis olevat viimane rääkinud, et ta olevat
koolist välja visatud“. Sellest ilmneb, et
mingit põrandaalust koosolekut ei olnud,
seda tõendab ka seminari direktor.

Nüüd tuleme kõige kurjema asja
juurde, seminari isamaalise hommiku
juurde, mida kõige rohkem ette heideti ja
kus olevat tehtud äärmist propagandat.
Mul on selle kõne tekst kirjalikult käes,
ja seminari direktor seletab, et kõne on
ette kantud selle teksti järele. Ma ei leia
selles tekstis miskit sotsialistlikku propa-
gandat või kihutustööd selles mõttes.
nagu härra Tallmeister seda näha tahab.
On kõneldud Karl Marx'ist kui mõtlejast,
kellest omal ajal lugu ei peetud, kes suurte
raskustega maapagulasena oma elu mööda
saatis, ja kelle kuulsus ning mõju alles
pärast tema surma kasvama hakkas, ja
on jõudnud selleni, et temast nüüd enam
mööda minna ei saada, et tema mõtted ja
mõttekäik on mõjutanud laialisi rahva-
hulki, on saanud teatavale rahvakihile
teenäitajaks. Ma võin härra Tallmeist-
rile ja teistele, kes huvitatud, seda kõnet

näidata. Kui läbirääkimistel selleks vaja-
dus peaks tulema, olen ma valmis seda
sõnasõnalt ette kandma.

Siis edasi. Kas üldse Karl Marx'ist
võidi kooli hommikul kõnelda või mitte?
See oli nõndanimetatud isamaaline hom-
mik, mida peeti üks kord nädalas koolis
hommikupalve asemel. Osalt, nagu direk-
tor seletas, seepärast, et kooli usuõpetaja
ei olevat tahtnud igal hommikul palvet
pidada, on launäeviti sisse seatud isamaa-
lised hommikud, kus on kõneldud mitme-
sugustel teemidel. Sel korral kõneldi
Karl Marx'ist.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Karl
Marx on praegu meie koolide õppekavas.
Kui koolid oma õppekava tahavad täita,
siis ei saada mööda Karl Marx'ist. Ja kui
õpetajad on kohustatud õpilasi Karl
Marx'iga tutvustama, on kohustatud kõne-
lema õpilastele Karl Marx'ist, mispärast
ei või siis õpilane kõnelda teemil, mis
kooli programmis? Aga veel edasi. Neid
hommikuid korraldati direktori juhtimi-
sel. Läänemaa seminaris on hulk mitme-
suguseid õpilasringe. Neil on igalühel
oma vanem õpetajate hulgast, kes ringi
juhiks on ja ringi tegevust kontrollib,
õpilastele abiks on, neid juhib ja kelle
poole õpilased pöörduvad kui see tarvilik.
Ükski õpetaja ei tea, et need ringid olek-
sid punased rakukesed. Samuti ei ole
isamaaliste hommikute korraldamine ol-
nud põrandaalune või poolpõrandaalune,
vaid hommikupalve asemel. Nende hom-
mikute korraldamine on olnud väga kristli-
liku ilmavaatega direktori juhtida. Kord
on seal sarnane: õpilased, kui nad midagi
ette kannavad, teatavad enne oma ringi
vanemale sellest, mis nad ette kannavad.
Direktor ei ole aga vaevaks võtnud endale
seda kõne kava näidata lasta. Kui öel-
dakse, et õpilased on teinud midagi, mis
koolis lubatav ei ole, kus oli siis direktor?
Miks ta ei kontrollinud õpilasi, ja miks
ta ei öelnud, et tema arvates Karl
Marx'ist kõnelda ei tule. Seesama direk-
tor viibis kogu aia, osalt ühes inspektris-
siga ettekannetel ja ei pidanud tarvili-
kuks seda ettekannet takistada ega lõpe-
tada!

Härrad Riigikogu liikmed, kui lugu
nii on, siis ei saa kõnelda ainult sellest,
mida õpilased on teinud, vaid palju enam
sellest, et Läänemaa seminaril on sarnane
ühatus, mida ei saa korralikuks pidada.
On ju ometi direktor vastutav, kui ta ise
oli juures ja laskis sündida ebasobivaid
asju. Kui direktor neid ei takista, siis
tuleb küll esijärjes käsile võtta direktor,
ja siis alles õpilaste juurde minna. (V a-
h e l h ü ü e.) Seminaris hommikupalve
asemel korraldatud hommikutel on käsi-
tatud mitmesuguseid teeme, samuti on
olnud ka teisi ettekandeid. See kõik on

sündinud avalikult direktori enda osavõtul, ilma et oleks õpilasi takistatud. (Vahelhüüe.) Ka „Internatsionaali“ juures oli direktor. (Vahelhüüed. — Mürä. — Juhataja koputab haamriga.)

Edasi. Mis puutub etteheitesse, et Läänemaa seminari juubeli puhul olevat poliitilist propagandat tehtud, siis ei olnud mina sel ajal Hariduse- ja sotsiaalminister. Niisugused on andmed, mida mina olen seni suutnud hankida nende küsimuste kohta. Ma ootasin, et arupärijail, kes käesolevas küsimuses moraallugemisega ja hukkamõistmisega esinesid, on ka konkreetset andmed, mis selgitavad ja põhjendavad neid asjaolusid, mis arupärimises ette toodud. Seda aga ei olnud. Mina olen püüdnud andmeid hankida ja nende põhjal võin öelda, et ei ole mingeid punaseid rakukesi või poliitilisi rakukesi koolides olemas, nagu arupärijad seda väidavad. (Vahelhüüe.) Kui härra Kask arvab, et vormiliselt tuleb vastata, siis võin teatada järgmist: 1) Kas Vabariigi Valitsusel on ettetoodud asjaolud teada? Viimastel päevadel ei ole Vabariigi Valitsuse koosolekut olnud, ja mina ei ole saanud Vabariigi Valitsusele esitada neid andmeid. Mis minule kui Hariduse- ja sotsiaalministrile teada on, selle olen ette toonud.

2) Mis mõtleb Vabariigi Valitsus teha, et meie avalikud koolid ei muutu sotsialistliku propaganda ja usuvastase kihutustöö tallermaaks?

Senikaua, kui ei ole ette toodud, et sotsialistlikku propagandat ju usuvastast kihutustööd koolides tehakse sarnasel kujul, mida maksvate seaduste järgi lubatavaks ei saa pidada, ei tarvitse minu arvates Vabariigi Valitsus midagi ette võtta.

Th. Tallmeister (kohalt): Arupärijate nimel teatan, et arupärijad vastusega rahuldatud ei ole, ja teen ettepaneku,

läbirääkimised pidada ühel järgmisel arupärimis-koosolekul.

Ettepanek võetakse vastu.

5. Avalikkude algkoolide seadus — II lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. Sõster.

(§ 9.)

O. Kask: Teen ettepaneku, sõnade „kuni 16 aasta vanuseni“ asemele võtta „kuni 15 aasta vanuseni“ ja kustutada viimne lõige, kusjuures tekst jääb samaks, mille komisjon esialgu esitas.

See küsimus oli juba arutamisel, ja sellepärast, auväärt Riigikogu liikmed, ei taha ma seda pikemalt põhjendada. Kõik meie õpetajate organisatsioonid, õpetajate liit, haridusetegelased, koolivalitsused on ammu asunud seisukohale, et täiesti küllaldane oleks, kui koolisundus lõpeb 15 aastaga. Praegu tuleb kurioosume ette, kus õpilane saab juba õppeaasta algul 16 aastat vanaks ja peab aasta lõpuni käima koolis ligi 17 aastani. Siin tahetakse teatud parandust tuua selles, et kui õpilane saab aasta algul 16 aastat vanaks, peab ta käima koolis pool õppeaastat. (Vahelhüüe.) Siis ta saab vabaks. Kui ta saab teisel poolel 16 aastat vanaks, peab edasi käima. Teatud parandust toob see, aga palju õigem on see printsiip, et võtta 16 aasta asemele 15 aastat, nagu seda otsarbekohaseks peetakse hariduseliidu ja õpetajate ning koolivalitsuste poolt. Meil on tegelikus elus väga palju juhtumisi, kus 16 aastat takistuseks on. Näiteks oli Pärnumaal juhus, kus üks õpilane abiellus, aga ei saanud koolist välja maksvate seaduste põhjal. Koolivalitsus ei leidnud võimalikuks õpilast vabastada, ning lõpuks vabastas õpilase hariduseminister maksvate seaduste vastaselt. Nii on kohapeal ette tulnud tihti juhtumisi, kus õpilane on liiga vana, ta edasi ei jõua, ta on teistele õpilastele raskuseks, ta ise on hädas, vanemad tahavad teda koolist välja võtta, kuid koolisundus ei lase. Oleks küllaldane, kui otsustaksime, et 6 aastat on normaalne koolis õppimise aeg, kuigi õpilane on ehk mõnes klassis teist aastat, saab ikkagi 15-aastasena koolikohustusest vabaneda. Igatahes teistes riikides on seda proovitud. Inglismaal taheti valitsuse poolt ka üle minna koolisundusele 16 aasta vanuseni, kuid parlamendi poolt lükati niisugune ettepanek tagasi ja jäädi ikkagi 15 aasta juurde. Ka meil oleks see küllaldane. Kui haridusetegelased ise, õpetajad ja koolivalitsused kohtadel praktiliselt seisukohalt välja minnes pooldavad seda, siis ei ole mõtet raskendada ja sundida 16 aasta vanuseni õpilastele koolisundust peale. Sellepärast palun minu paranduse-ettepanek vastu võtta.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Piiskar: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Lubage minule juhtida tähelepanu mõningate raskuste peale, mis siis võiksid maad leida, kui härra Kase ettepanek vastu võetakse, sest olgu tähendatud, et üksikuid juhtumisi, mis koolielus võivad ette tulla, ei saa ühegi seadusega ega määrusega ära hoida. Kui härra Kask väidab, et üks algkooli õpilane kusagil olevat mehele läinud enne koolisunduse lõppemist ja ei olevat saanud kuidagi koolist lahkuda, siis niisuguseid asjaolusid võib igasuguste nor-

mide juures ette tulla. Seisukoht, et peaksimine algkooli õpilaste koolisundust viima alla, 15 aasta peale, ei ole üldine, sest seda seisukohta avalikult ei ole õpetajate organisatsioonid varemalt üles tõstnud. Kunagi olevat küll niisugune otsus tehtud ja seda sel ajal, kui õpilased pidid minema 7-aastaselt kooli. Nüüd on aga koolisundus 8. eluaastast peale. Koolisunduse allaviimine 15 aasta peale tõusis üles minul olevatel andmetel juhuslikult, nimelt ühe meie suurema algkooli juhataja poolt võeti küsimus üles, kas ei oleks otstarbekohane võimaldada õpilasi, kes raskelt kasvatatavad, kuid keda siiski ei tarvitse paigutada eriõppeasutusse, veidi varemalt vabastada koolisundusest, sest nemad niikuinii ei jõua algkooli kursuse lõpetamiseni, ja toodi näide, et isa oleks heameelega poisi pannud mõne käsitöölise juurde, sest seal ta teeks tööd, õpiks midagi, aga koolis ei õpi. Ministriumis kaaluti seda küsimust ja leiti, et võiks vastu tulla, kool vabaneb sarnastest õpilastest ennem, ja üldine hariduse tasapind selle all ei kannata. Selleks oli tehtud esimene ettepanek käesolevas seaduseelnõus, et üksikutel juhtudel võidakse pedagoogikanõukogu ettepanekul koolivalitsuse poolt vabastada teatud õpilasi, ja oli mõeldud neid, kellest pole loota, et nad ka siis, kui nad 16. eluaastani koolis käiksid, võiksid algkooli lõpetada. Praegune ettepanek on sellest kaugemale minev, see võimaldab poole aasta võrra varemalt kõiki õpilasi vabastada ja minu arvates sellest kaugemale minna on raske järgmistel motiividel. Meil on kooli astumise vanaduse määr tõstetud 8 aastani, silmas pidades meie maa-kooliolusid, kus väga raske on väikestel lastel hulga maa tagant koolis käia, ehk kooli internaatides, kus tihti ainult magamisruumid, ööd olla. Ja selles mõttes ei vaieldud meie oludes selle vastu, et ülemäärä tõsta 7 aasta pealt 8 peale.

Nüüd on edasi selles seaduses, mis praegu arutusel, paragrahv, mis ütleb, et väikestes kooliringkondades, kus ühe komplektiga kooli tuleb koondada kuni 4 jaoskonda, ja sarnaseid koole on meil terve rida, võib õpilasi vastu võtta üle aasta. Minu arvates on see palju loomulikum, kui see kord, et 30 õpilasest luua 4 iseseisvat rühma, kus tuleks töötada 4 rühmaga ühes klassis. Kui aga üle aasta õpilasi vastu võetakse, tuleb töötada kahe jaoskonnaga, ja see peaks olema viljakam kui nelja jaoskonnaga töötamine. Sarnasel korral nooremaid kui 8-aastaseid ei saa kooli tulema sundida, ja kui sellel aastal, millal ta 8-aastaseks saab, õpilasi kooli vastu ei võeta, siis järgmisel aastal on ta 9-aastaseks saanud, nii et teatud osa õpilasi tuleb kooli 9-aastasena. Kui arvata üheksale eluaastale kuus kooliaastat

juurde, siis teeb see välja 15 aastat. Õpilasel ei ole mingit mahajäämise võimalust. Ei tarvitse sugugi andevaene või lootusetu õpilane olla, kes 6 aasta kestel 1 aastaks istuma jääb. Seda võib tulla mitmesugustel põhjustel. Härra Kalbus hüüdis vahele, et mispärast ta siis istuma peab jääma. Kui aga õpilane on haige või tervislikult niivõrt nõrgaks jäänud, et arst ei luba tal õppida, siis see õpilane langeb koolikohustuse alt välja enne, kui ta kooli lõpetab. (V a h e l h ü ü e.) Kui nii ütlete, siis peaksite järjekindl olema ja ütleva, et kadugu koolisund, sest õpilane võib vabatahtlikult koolis käia. (V a h e l h ü ü e.) Muidugi ei saa lõpetada, meie peame aga sarnase normi võtma, kus enam-vähem normaalsetes oludes õpilane kooli lõpetada võiks. Algkooli töö juures ei ole see sugugi võimata, kui kuue aasta kestel õpilane üheks aastaks klassi istuma jääb. Sellepärast arvan mina, et kompromiss-ettepanek mis praegu arutusel on ja millele ma vastu ei vaidle, on maksimum, mis meie oludes läbi viia saab. Sellepärast ma arvan, et Riigikogu asetaks Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi ja koolivalitsuse, kes ühelt poolt on kohustatud hoolitsema selle eest, et lapsed saaksid haridust, ja teiselt poolt valvama selle järele, et koolisundust täidetaks, väga raskesse seisukorda, sest mingi liikumisvõimalus peaks ikka olema. Kui õpilane normaalselt edasi läheb, siis lõpetab ta kas 14- või 15-aastaselt. Sellepärast mulle näib, et praegune vanaduse ülemäär tegelikult ei too mingeid raskusi, küll võib aga raskusi tuua, kui alammäär liig madal võetakse.

J u h a t a j a: Rkl. Kask muutis oma ettepanekut ja see on nüüd järgmine:

§ 9 võtta vastu järgmisel kujul:
„Koolikohustus kestab algkoolis kas kuni kursuse lõpetamiseni või — mittelõpetamise korral — kuni 15 aasta vanuseni. Õpilased, kes on saanud 15 aastat vanaks õppeaasta kestvusel, peavad käima koolis kuni selle õppeaasta lõpuni.“

O. K a s k: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin öeldi, et komisjonis oleks pidanud selle ettepaneku tegema. Selle ettepaneku tegi direktor Vestholm komisjonis, ja mina kordan seda siin. See on seaduse tekst täpselt, kus on aga võetud 16 a. asemel 15 a.

Nüüd tahan ma veel paari sõnaga härra ministrile vastata. Härra minister tõi ette võrdluseks, et kui 9-aastaselt astub õpilane kooli ja 6 aastat koolis käib, siis on ta 15-aastaselt lõpetanud. Kui ta aga haiguse puhul jääks klassi teiseks aastaks, oleks ta koolisunduse alt väljas. Koolisundus võib algada 8-aastaselt, ja väga pal-

jud lapsed, kes arenenud, lähevad ka 7-aastaselt kooli. Kuigi üksikud juhtumised ette tulevad, et laps 9-aastaselt kooli läheb, ja tuleb ette, et ta haige on, siis nende üksikute juhtumiste pärast ei maksa terveks aastaks koolisundust edasi viia. On võimalik, ja keegi ei tee ju selleks takistusi, et lapsed, kes 15-aastaselt ei lõpeta algkooli, edasi õpivad. Kui mõni haiguse tõttu ühe aasta kaotanud, siis keegi ei takista seda, et õpilane kooli lõpetaks. Ainult 16-aastastel õpilastel ei ole enam sundust.

Ma kordan veel. Normaalselt lõpeb koolisundus 14-aastaste õpilaste kohta. Nüüd kujutage ette, et naisõpilased võivad maksvate seaduste alusel 16-aastaselt abielluda, aga koolist välja ei saa. (V a h e l h ü ü d e d.) Niisuguseid juhtumisi on olnud. (V a h e l h ü ü e.) Keskkoolis käib õpilane vabatahtlikult, aga algkoolis on sundus. See on koguni iseasi. (V a h e l h ü ü d e d.) Tegelikus elus tuleb palju niisuguseid juhtumisi, kus lapsevanemad paluvad vabastada õpilast edasijõudmatuse tõttu, et poiss saaks minna õppima mõne meistri juurde j.n.e. Mispärast sundida 16-aastast kooliõpilast väiksemate kooliõpilaste keskel olema? Ma arvan, et siin peaks võimalus olema vastu tulla neile õpilastele. (V a h e l h ü ü e.) Mis on siis siin karta? On ainult üksikuid juhtumisi, mis härra minister ette tõi, et mõned õpilased lähevad üheksa-aastaselt kooli. (V a h e l h ü ü e.)

Kui koolisunduse juures on ette nähtud 6 aastat, ja kui meie ei ole suutnud oma majandusliku seisukorra juures välja arendada meie koolivõrku, siis ei pruugiks takistada võimalust, et üksikute õpilaste kohta võiks erandid teha, kes on juba 16-aastased. Minu arvates see asi peaks vastuvõtmist leidma.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. P i i s k a r: Lubage täiendavalt veel paar märkust. Kui rkl. härra Kask vaidleb selle ülemmäära vastu, mis on juba alla 16 a., ja leiab, et see liiga kaugele läheb, siis ma paluksin härra Kaske ja teisi Riigikogu liikmeid mitte unustada, et praegumaksva Avalikkude algkoolide seaduse järgi on peale sundusliku algkooli õppeaja sunduslik veel 2-aastane täiendusekool, tähendab, siin ei tule arvestada mitte 16 aastaga, vaid 18 a. (V a h e l h ü ü e.) Seaduse norm on sarnane. Ja kui see uue seadusega on lühendatud 15½ aasta peale ja täiendusekool, mida terves ulatuses ei ole saadud ellu viia ja võib-olla lähemal ajal ellu viia ei saa, sunduslikust kooliajast välja jäetud, siis on see minu arvates suur tagasimineku. Ja kui teiselt poolt on kooliastumise vanadust tõstetud, siis on ligikaudu 4 aasta võrra koolisunduse kestust

lühendatud, ja kui härra Kase ettepanek vastu võetakse, siis oleks lühendus ligikaudu viis aastat. (V a h e l h ü ü e.)

Teiseks väitis härra Kask, nagu oleks kehvematel õpilastel raske koolis käia. Aga härra Kase ettepanek kehvematel õpilastel suhtes, kes mõnesugustel põhjustel ja viletsates oludes kodus töötama peavad, ei jõua õppida ja teiseks aastaks jäävad, võtab neilt õppimisvõimaluse ära, sest kui õpilane käib koolisunduse alla, siis on omavalitsus ja kooli ülevallpidaja kohustatud selle õpilase kooliskäimise võimaldamiseks midagi tegema ja kaasa aitama kas abiraha, toetuse või mõnel teisel teel. Kui aga õpilane, kehvade vanemate laps, ei ole jõudnud 15. eluaasta täissaamiseni- algkooli lõpetada, siis kustub omavalitsusel igasugune kohustus selle õpilase vastu ja siis muutub sellele õpilasele kooliskäimine palju raskemaks, kui sel korral, kui ta koolikohustuse alla kuulub, ja selles mõttes ei ole see ettepanek kehvematel õpilastel hariduse saamise hõlbustamiseks, vaid vastupidi, raskendamiseks. Sellest ettepanekust võib välja lugeda, et kui kehvad õpilased saavad 15 a. vanaks, siis ärge nad kulutage kooli uksti, sest omavalitsustel ei ole nende vastu enam mingeid kohustusi.

O. K a s k (fakt. märk.): Ma pean härra ministri viimast väidet õiendama. Omavalitsused ei tee kunagi vahet kehvema õpilase juures. Sellelt seisukohalt ei saa minister näiteid ette tuua. See on üldiselt teada, sest ükski kooli- ega omavalitsus ei tee vahet selles mõttes kehvema õpilase vahel, kas sellel kooliskäimine sunduslik või ei. Mina tõin ette need üksikud juhtumised, kus kehvemad õpilased edasi ei pääse õppimisega, ja kus vanemad soovivad, et need koolist vabastataks. Kooliskäimise võimalus on aga kõigil kehvematel õpilastel. Mis puutub toetusesse, siis seisab see peamiselt õppeabinõudes, saabastes või riides, sest muud ei saa anda. Nii on tegelikult olud.

Aruandja A. S õ s t e r (lõpusõna): Rkl. Kase poolt esitatud ettepanek oli haridusekomisjonis kaalumisel, ehkki see oli esitatud rkl. Vestholm'i poolt. Haridusekomisjon peatus arutamisel samade küsimuste juures, mida siin härra Hariduse- ja sotsiaalminister ette kandis, ja leidis, et ei ole väga suurt vahet rkl. Kase ettepanekul ja Vabariigi Valitsuse ettepanekul, mis praegu on esitatud komisjoni poolt Riigikogule vastuvõtmiseks. Rkl. Kase ettepaneku järele kõige suurem vanus on 15 aastat 9 kuud, mil tuleks koolis käia. Aga valitsuse redaktsiooni järele tuleks 16 aastat ja 3 kuud. Sellega oleks 7 kuud vahet. Mina arvan, et neid

lansi, kes peale 16 aastat koolis peaksid käima, on kaunis vähe, võrdlemata vähem kui neid, kes 9-aastaselt kooli lähevad. Arvan, et 9-aastaselt kooliminejaid seaduse järele tuleb kaunis palju. Haridusekomisjon leidis, et oleks soovitav, kui maal, kus koolid kaugel asuvad, võimaldataks väikestele lastele hiljemalt kooli minna. Neil kaalutlustel haridusekomisjon ei saanud rkl. Vestholm'i ettepanekuga ühineda.

Komisjon arutas ka rkl. Herman'i ettepanekut, mis nägi ette, et maa- ja linna-koolivalitsused võivad vabastada õpilasi, kes saavad 16 aastat vanaks. Aga seal tuli valitsus uue kompromiss-ettepanekuga, mis otsekohe juba suurema osa neist 16-aastastest vabastab, ja komisjon leidis, et see ettepanek on märksa sobivam ning võttis selle vastu. Sellepärast ei saa ühineda rkl. Kase ettepanekuga, vaid teen ettepaneku, paragrahv vastu võtta ettekantud redaktsioonis.

O. Kase ettepanek lükatakse tagasi 39 häälega 23 hääle pooltolemisel.

§ 9 võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

6. Lämmatavate, mürgiste või sarnlevate gaaside ja bakterioloogiliste vahendite sõjas tarvitamise keelu kohta käiva protokollki kinnitamise seadus — III lugemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja J. Holberg'i puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni esimees J. Soots.

Juhataja: Jätan ära seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korruga.

Aruandja J. Soots: Ma teen ettepaneku,

seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata, kuna redaktsiooni komisjon on selle juba läbi vaadanud ja oma parandused teinud.

Ettepanek võetakse vastu.

7. Piirisaare tuleõnnetute laenu seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja L. Johanson.

Juhataja: Jätan ära seaduseelnõu paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korruga.

Aruandja L. Johanson: Kuna redaktsiooni komisjon on seaduseelnõu läbi vaadanud, teen ettepaneku,

see vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

8. Riigi eelarve seaduse täiendamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursööt.

Juhataja: Seaduseelnõu III lugemisel jätan ära teksti ettekandmise.

Võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korruga.

Aruandja O. Suursööt: Kuna seaduseelnõu on redaktsiooni komisjoni poolt läbi vaadatud, teen ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Ettepanek võetakse vastu.

9. Lina ja linaseemne hoiu ja veo kontrolli seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Tonkmann.

Juhataja: Seaduseelnõu III lugemisel jätan ära paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korruga.

Aruandja K. Tonkmann: Teen ettepaneku,

seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata, sest redaktsiooni komisjon on seaduseelnõu läbi vaadanud ja oma parandused teinud.

Ettepanek võetakse vastu.

10. Piimatalituste võrgu korraldamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja M. Martinson.

Juhataja: Seaduseelnõu III lugemisel jätan ära paragrahvide teksti ettekandmise.

Seaduseelnõu võetakse vastu

ühes redaktsiooniliste parandustega paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja M. Martinson: Teen ettepaneku, seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata, sest redaktsiooni komisjon on seaduseelnõu läbi vaadanud.

Ettepanek võetakse vastu.

Vaheaeg kl. 18.57 min. — kl. 19.15 min.

11. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse väljatöötamise erikomisjoni aruandja J. Uluots: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Möödunud aasta novembrikuul esitati Riigikogu põllumeeste kogude rühma liikmete poolt seaduseelnõu Riigikogule Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise kohta. Sellele seaduseelnõule oli juurde lisatud pikem seletuskiri. Riigikogu poolt valiti selle seaduseelnõu läbivaatamiseks erikomisjon, kes on esitatud eelnõu väga mitmekülgsest läbi arutanud ja kaalunud. Selle komisjoni töö tulemuseks oli see, et esialgses eelnõus tehti teataval määral täiendusi ja muudatusi. Esialgne eelnõu nimelt seadis üles põhimõtte, et rahvahääletamisel kõik selkohased seaduseelnõud võetakse vastu hääletamisest osavõtjate lihtsa hääleteenamusega. Komisjonis vastuvõetud eelnõus on ainult ühel juhtumisel tunnustatud seaduseelnõu rahvahääletamisest osavõtjate lihtsa enamusega vastuvõetavaks, nimelt juhul, kui vastav eelnõu on esitatud põhiseaduse § 31 põhjal. Teisiti on see küsimus komisjoni eelnõus lahendatud põhiseaduse § 30 ettenähtud juhtude kohta. Kolmandal juhul, nimelt põhiseaduse muutmise eelnõu rahvahääletamise puhul, jättis komisjon esialgse eelnõu põhimõttelikult muutmata, kuid tegi igale hääleõiguslikule kodanikule osavõtmise vastavast rahvahääletamisest sunduslikuks. Sel kujul on komisjoni poolt väljatöötatud eelnõu vastava seletuskirjaga Riigikogule esitatud.

Kuna see seadus väga mitmesuguseid küsimusi haarab kogu riigi elus ja eriti puudutab kõiki meie hääleõiguslikke kodanikke, siis arvan õige olevat, lähemalt ja kokkuvõtlikult peatuda nende motiivide juures, mis olid mõõduandvad komisjonile selle eelnõu juures.

Eesti Vabariigi põhiseadus, nagu kõigil teada, on iseenesest seadus, mis võib kuuluda muutmisele. Selles mõttes kuulub

Eesti põhiseadus niisuguste põhiseaduste hulka, mis nõndaöelda paindumata iseloomuga ei ole, vaid on paindub.

Teine küsimus on muidugi see, missugusel viisil ja kujul seesugune põhiseaduse muutmise aset leida võib. Komisjon pidas silmas välismaade eeskujusid selles asjas ja leidis, et mingeid kindlaid juhtnööre välismaa seaduseandlusest põhiseaduse muutmise korra suhtes on võimata leida sel põhjusel, et välismaadel põhiseaduste muutmise kord on väga mitmekesine. Peale selle on, nagu teada, Eesti põhiseaduses juba ette nähtud põhiseaduse muutmise viis põhimõttelikult ja nimelt rahvahääletamise näol. See iseenesest juba seab harilikule seaduseandlusele teatavad piirid põhiseaduse muutmise korra määramisel. Põhiseaduse muutmise kord rahvahääletamise teel ei ole aga põhiseaduses üksikasjalikult määrustatud ja viimane on jäänud harilikkude seaduste hooleks. Juba Asutava Kogu ajal ja hiljem, 1926. aastal, on sellekohane eriseadus välja antud, ja nimelt selles mõttes, et põhiseaduse muutmise loetakse rahvahääletamisel vastuvõetuks, kui ta poolt hääletab osavõtjate enamus, ja see enamus moodustab vähemalt poole kõigist hääleõiguslikkudest kodanikkudest. Lähem analüüs näitab, et viimast määrust vaevalt saab pidada õigeks ja veel vähem otstarbekohaseks.

Riigikogu valimiste ja ühe asetleidnud rahvahääletamise andmetest selgub, et teatav osa Eesti Vabariigi kodanikke ei valimistest ega ka rahvahääletamisest osa ei võta. Senini on see protsent ulatunud kuni 32,1% Riigikogu valimistel ja 33,2% rahvahääletamisel. Järelikult meie võime väga hästi ette kujutada niisugust seisukorda, kus põhiseaduse muutmise eelnõu hääletamisel ütleme 48—49% kõikidest hääleõiguslikkudest kodanikkudest on seaduseelnõu vastuvõtmise poolt, umbes 20—30% hääleõiguslikkudest kodanikkudest selle eelnõu vastu ja ometi seaduseelnõu loetakse tagasilükatuks. Seesugune seisukord, kus hääletamisest osavõtjate enamus ja õige suur enamus on seaduse vastuvõtmise poolt, kuid ometi see vastuvõtmist ei leia, kahtlemata ei ole õige mitmelt seisukohalt vaadates. See ei ole õige esiteks sellest seisukokast, kui küsime, kes on niisugusel puhul otsusetegijad. Analüüs näitab, et otsusetegijad ei ole need, kes eelnõu poolt on hääletanud, ei ole ka need, kes vastu on hääletanud, vaid otsusetegijad on need, kes on koju jäänud, kes hääletamisest ei ole osa võtnud. Järelikult niisugused isikud, kes ei taha põhiseaduse küsimusi käsitada, kes ei taha oma õigusi teostada, kes ei taha vastutust kanda riigielu juhtimise eest, — need on otsustajad, kas Eestis põhiseaduse muut-

mine võib aset leida või mitte. Teisestküljest need isikud, kes aktiivselt riigielu juhtimisest osa võtavad ja kes poolt hääletavad või vastu hääletavad, üldse kes oma hääleõigust teostavad ja kes tahavad vastutust kanda riigielu juhtimise eest, need isikud oma tahet ja oma arvamisi, oma seisukohti läbi viia ei saa. Seesugune seisukord ei ole õige. Siin osutub riigielu juhtijateks ja vastutajateks niisuguste isikute hulk, kes ei soovi oma kohustusi täita ja juhtijad olla, vastutus aga riigielu juhtimise eest langeb teiste kodanikkude õlgadele, kes oma kodanikuhuseid täidavad ja riigielu juhtimisest osa võtavad ning ometi oma soove teostada ei saa. Aga sarnane seisukord ei ole ka poliitiliselt otstarbekohane. Demokraatliku korra kohta võib avaldada mitmesuguseid arvamisi, ja võib demokraatlikus riigikorras leida ka mitmesuguseid puudusi, nagu iga inimliku ühiskonna korralduses. Üks tugev külg demokraatlikul riigikorral on aga kahtlemata see, et aktiivselt tegevad isikud oma tahet avaldada saavad, ja nende aktiivsete isikute enamuse arvamise kohaselt ka riigi elu korraldatakse. Vaadake, see aktiivsete kodanikkude osavõtu võimaldamine kogu riigi elu juhtimises ongi see, mis demokraatliku riigikorra teeb hoopis painduvamaks, hoopis järjekindlamaks ja olude kohasemaks, ning ühtlasi tugevamaks, kui ükski teine riigikord selleks mõeldav oleks. Kui aga nüüd selles demokraatlikus riigikorras, nagu nägime, aktiivsete kodanikkude enamus ometi ei saa oma tahet teostada, kui nad satuvad selle valli, selle paisu ette, mille moodustab võrdlemisi väike passiivne vähemus, siis sellega enamuses tahes või tahtmata tekib arvamine, et käesolev riigikord ei ole niisugune, nagu ta peaks olema, ja nende isikute mentaliteedi, nende tahete ja nende tahte teostamise võimaldamiseks võib kergesti tekkida soov vägivaldsel teel, mitte seaduslikul teel riigikorra muutmiseks. Niisuguse soovi tekkimine demokraatliku riigikorra juures peaks olema täiesti kõrvaldatud. Kõigil neil põhjustel tuleb praegumaksvat korda põhiseaduse muutmiseks pidada mitte otstarbekohaseks. Küsida jääb ainult, misugune oleks siis see otstarbekohane kord. Erikomisjon on seda küsimust arutanud ja lõppude-lõpuks jõudnud otsusele, et kõige otstarbekohasemaks viisiks rahvahääletamise juures oleks ikkagi see, et hääletamisest osavõtjate enamus mõõduandvalt tegutseks, see on, lihtsa osavõtjate enamusega küsimus otsustataks. Tõsi küll, erikomisjonis esitati ka väga mitmesuguseid sellest lahkuminevaid ettepanekuid. Peale muu pandi ette eriti määrata hääletamisest osavõtjate minimaalne protsent ja siis osavõtjate otsustava enamuse prot-

sent. Nõnda pandi ette nõuda, et põhiseaduse hääletamisest peaks osa võtma vähemalt 50% kõigist hääleõiguslikest kodanikkudest, ja siis nende osavõtjate enamus otsustab. Edasi pandi ette nõuda, et põhiseaduse muutmise rahvahääletamisest osavõtjate arv peaks olema 60, 75 j.n.e. protsenti rahva hääleõiguslike kodanikkude arvust ja sellest osavõtjate arvust jällegi teatud murdarv peab olema seaduseelnõu poolt. Komisjonis aga leiti, et kõiki neid praegu tähendatud ettepanekuid on raske põhjendada. Ja tõepoolest, mispärast peaksime meie nõudma just 60, 75 j.n.e. protsenti hääletamisest osavõtjaid ja mispärast meie lihtsat enamust neist osavõtjaid ei nõua küsimuse otsustajaks, vaid nõuame siin mingit muud enamust.

Peale muu pandi ette ka küsimust nõnda lahendada, et põhiseaduse üksikud osad ära jagada ja üksikute osade suhtes nende muutmise võimalusi ka eriliselt ette näha, nimelt teatavate osade suhtes leiti võimalikuks põhiseaduse muutmist kergemini teostada, teiste suhtes raskemini. Komisjon aga leidis, et ka viimane ettepanek ei ole soovitatav ja vähe otstarbekohane. See ei ole soovitatav sellepärast, et põhiseadus moodustab ühise terviku ja sellest tervikust jaotamisi toime panna ei ole niiõelda arusaadav, vähemalt on raskesti põhjendatav. See ei ole otstarbekohane selles mõttes, et põhiseaduse ühe osa muutes võidakse ometigi muuta ka teist osa ja sellega teha seda, mida võib-olla tahetakse ära hoida.

Nii siis jäi komisjon sellele seisukohale, et põhiseaduse muutmise teostub, kui vastava seaduseelnõu poolt on vastavast rahvahääletamisest osavõtjate enamus.

Nüüd aga tekkis arvamisi selles mõttes, et kas seesugune osavõtjate enamus ei too kaasa nähteid, et võrdlemisi vähesel osavõtjate arvuga otsustatakse kogu riigi ehitise küsimus. Sel puhul toonitati küll seda asjaolu, et põhiseaduse muutmise peaks ometi olema seesugune küsimus, mis võrdlemisi laiu kodanikehulke huvitab, ja järelikult väga vähest osavõttu põhiseaduse muutmise eelnõu hääletamisel ei tohiks karta. Ka toonitati seda, et lihtsa enamusega küsimuse otsustamisel ei peaks huvitatud olema ükski poliitiline partei sellest, et hääletamisest eemale hoida, keelduda. Need, kes soovivad teatavad muudatused läbi viia, on aktiivsed, teised, kes vastu on, peavad arvestama vastaste agitatsiooniga ja järelikult oma pooldajatele aktiivselt soovitada hääletamisest osa võtta.

Vaatamata praegutoodud väidetele ei saa siiski tagasi hoida mõtet, et neil väi-

detel ja vastaval kartusel ometi oma põhjendus ei puudu.

Võime ette kujutada, et põhiseaduse muutmise tegelikult toimub tõesti võrdlemisi vähesel hääletamisest osavõtnud kodanikkude arvuga. Vaevalt on aga Eesti riigi tervuse ja tema erilise olukorra seisukohalt soovitatav, kui võiks tekkida arvamine, nagu oleks põhiseaduse muutmise läbi viidud või läbiviidav ainult kodanikkude vähesel arvu soovil. Põhiseaduse peab olema niisuguse ilmega ja autoriteediga, mille kohta ei saaks väita, nagu oleks ta vastu rahva enamuse. Seesugune väide peaks ära jääma.

Neil kaalutlustel võeti komisjoni poolt vastu see määrus, mille teie leiate eelnõu § 37 II lõikes. Selles II lõikes näete, et põhiseaduse muutmise eelnõu rahvahääletamisel on hääletamisest osavõtt igale hääleõiguslikule kodanikule kohuslik. Seesugune kohustus hääletamisest osa võtta kahtlemata toob enesega kaasa seda, et vähesest osavõtust põhiseaduse muutmise hääletamisel, rääkimata muudest eelpool toodud motiividest, nüüd enam juttu ei võiks olla. Need, kes iseenesest vast sarnast täiendust praegutoodud kohuslikkuse näol ei soovi, ei saaks vist põhjendatult väidelda selle nõudmise vastu. Aga ka need, kes tahavad rahvahääletamise teel põhiseaduses muutusi teha, ei tohiks ometi sellelt seisukohalt välja minna, et nad seda sooviksid teha väikese arvu isikutega, vaid peaks olema iseendast mõistetav nõue, et võimalikult palju kodanikke sellest hääletamisest osa võtaks. Kohuslikkuse moment aga kahtlemata sellele tulemusele aitab otstarbekohaselt kaasa.

Nüüd aga tekkis komisjonis terve rida küsimusi selle kohta, kas on siiski küllal- aaselt põhjendatud ja otstarbekohane või kas on vormiliselt võimalik Eestis põhiseaduse muutmiseks rahvahääletamisest osavõtu kohuslikkust sisse seada.

Et hääletamisest osavõtu kohuslikkuses mingit riigiõiguslikku uudsust ei ole, on muidugi teada. Euroopas praegu on näiteks Tšehhoslovakkias palju suuremas ulatuses, kui käesolevas eelnõus, valimisest osavõtt tehtud kohuslikuks igale hääleõiguslikule kodanikule. Aga muidugi mõista ei ole Tšehhoslovakkia iseenesest mingi eeskuju, mille järele meie ilmtingimata talitama peaksime. Kahtlemata on Tšehhoslovakkias omad olud ja tšehhoslovaaklastel olnud omad kaalutlused, mis pärast nad sel viisil on tarvilikuks pidanud toimetada. Samuti on ka teisi välismaa eeskujusid, kus hääletamise kohuslikkust ei ole sisse seatud. Aga ka need viimased eeskujud ei saa meile olla põhjenduseks hääletamise kohuslikkuse vastu rääkimisel, sest ka vastavates maades on igalpool olnud omad motiivid, omad olud,

millega on arvestatud oma põhiseaduse muutmise korra kindlaksmääramisel. Kui aga veel arvesse võtta, et sagedasti välismaad, kes arvesse võiksid tulla, ise oma põhiseadustega kuigi kaua veel pole elanud, siis vast veel vähem saavad välismaa eeskujud meil kohuslikkuse põhimõtte kasutamiseks või jaatamiseks mõõduandvad olla.

Nii siis, kui meie tahame kohuslikkuse põhimõtte vastu rääkida, siis on õige meil olusid arvestada ja meie olude seisukohalt küsimust kas jaatavalt või eitavalt otsustada. Selle juures on vist kõige õigem vaadata neid vastuväiteid, mis komisjonis juba on kaalumisel olnud ja mille käsitamisel ühtlasi vast selguvad ka jaatavale lisakaalutlused, mille alustel ka käesolevas täiskogus kergemalt küsimust lahendada võiksite.

Tugevaks vastuväiteks hääletamisest osavõtu kohuslikkuse vastu on olnud kõigepealt see, et kohuslikkus ise nõnda-öelda sunnib kodanikku teatavat tegu korda saatma, ja järelikult selle sunduslikkuse tõttu hääletamine ei ole selle väärtusega, mis ta muidu oleks. Seesugune vastuväide on kahtlemata tõsiselt laadi ja ühtlasi ka põhimõttelikku laadi. Kui meie aga nüüd küsime, kas ühiskondlikus elus on üldse soovitatav kohuslikkuse moment või mitte, siis peame ometi igapäevase elukatses kohaselt tulema jaatavale otsusele. Meie igapäev talitame mitte ainult oma vaba tahte järgi, vaid talitame ka kohustuse teostamiseks. Seda leiame niihästi eraelus, kuid veel rohkem avalikus elus, seda leiame eraõiguses ja veel rohkem avalikus õiguses. Kui kõik seesugused juhud meil igapäev kindlaks tehtud, siis peaksid olema erilised olud, mis pärast see kohuslikkuse moment käesoleval korral ja nimelt põhiseaduse muutmisel mõõduandvaks ei võiks olla. Neid erilisi olusid ei ole aga raske leida, vaid ümberpööratud, põhiseaduse muutmise ise on erisündmus, nagu veel edaspidi näeme. Vast võidakse öelda, et igapäevases elus vast võiks kohuslik moment aset leida, kuid kõrgemate põhimõtete seisukohalt, eetilisel ja filosoofilisel, meie vaidleme selle põhimõtte vastu. Minule aga näib, et raske oleks ka neil kõrgematelt vaatevinklitelt vastuvaielust alustada. On vist kõikidele selge, et üks omadus, mis inimest teistest elavatest olevustest eraldab, on nimelt see, et tema ülespidamist peale kasu ja kahju motiivide, peale hirmu ja armu motiivide ka kohuslikkuse motiiv määrustab. Kui sellel homo sapiens'il on eriline tunnus teiste elavate olevuste seas, siis vist küll just see, et tema on alluv õiguse ja kohuse tundmisele. Nii siis sellelt seisukohalt kohuslikkuse mõtte läbiviimine rahvahääletamisest osavõtmise puhul ei alanda

hääletajat, vaid õieti ülendab teda. Kui vastupidisele seisukohale asuda, siis peaks arvama, et iga rahvahääletamise juures iga kodanik peaks vaatama ainult kasu või millegi muu peale. Ma ei eita, et seesugune motiiv iseenesest tähtis on ja isärannis tähtis kaubanduslikus elus: kaubamajades, turul ja mujal on seesugune motiiv arusaadav ja ka otsustandev. Aga mina kardan, kas see motiiv ka riiklikus elus mõduandev peaks olema. Kas meie peaksime selle eest hoolitsema, et meie vaatame riigile kui kaubamajale, kui turutalitustele? Arvan, et see vaade siiski õige ei ole. Riigielus peavad olema ka niisugused motiivid mõduandvad, kus kodanik oma kohusetäitmiseks tegevusse astub. Ja vaadake, siis põhiseaduse muutmine on üks niisugune toimetis, mis kahtlemata riiki kui tervikut puudutab, rahvast kui tervikut puudutab. Nii siis, kui nüüd käesoleval korral kodanik oma ülesande teostamisele otsekohe, s. o. rahvahääletamisest osavõtmise kohuslikkuse teostamisele asub, siis minu arvamise järele ei ühiskondlikkudelt, ei eetilistelt ega filosoofilistelt vaatekohtadelt ei saa sellele vastu vaielda.

Nüüd on aga edasi mindud ja öeldud, et olgu see ühiskondlikult, filosoofiliselt ja eetiliselt kuidas tahes, aga käesoleval korral on meil tegemist seadusega. Vaadake, kas see seadus, mis seesugust hääletamise kohuslikkust sisse seab, on meie õigusliku korra ja põhiseadusega kooskõlas? Selleks, et viimases küsimuses selgust saada, on koguni soovitatud käesoleva küsimuse lahendamist Riigikogus esialgu üldse peatada ja saata küsimuse otsustamine kohtulikule asutusele, meil muidugi vastavale kõrgemale kohtule, see on Riigikohtule. Minule aga näib, et nii kergesti Riigikogu küsimustest, kus seaduse põhiseaduslikkuse küsimus esile kerrib, ometi mööda ei pääse. Meie põhiseaduse § 86 seletab, et põhiseadus peab olema vankumatuks juhteks tervele reale riiklikkudele asutustele ja nende riiklikkude asutuste seas esikohal, kes põhiseadust peab vankumatuks juhteks võtma, on Riigikogu ise. Järelikult Riigikogu peab kõigepealt ise otsustama, kas vastaval juhul on tegemist seaduseelnõuga, mis, kui ta seaduseks saab, on põhiseadusega kooskõlas või mitte. Riigikogu ei ole õieti õigustatudki selles asjas Riigikohtu poole pöörama, sest põhiseaduse järgi on kohtul omad funktsioonid täita, Riigikogul omad. Sellelt seisukohalt kohtu poole pööramine oleks vormiliselt vististi tõsiselt takistatud. Aga käesoleval korral ei ole minu arvates ka erilist tarvet pöörata kohtu poole, sest lähemal vaatlusel näeme, et põhiseadusele mittevastavusest käesoleval korral juttu küll ei võiks olla. Ja tõepoolest, mis-

pärast on siis arvatud, et põhiseaduse muutmise rahvahääletamisest osavõtmise sunduslikkus oleks põhiseaduse vastane?

Esimene ja tõsisem väide selles asjas on see, et Eesti vabariigi põhiseaduse II peatükis on loetletud terve rida kodanikkude vabadusi ja õigusi, ja peale selle sellekohane paragrahv selles peatükis ütleb, et kõik muud vabadused, mis kooskõlas eelpooltoodud vabadustega, leiavad ka veel aset. Esimesel vaatlusel nende suurte vabaduste loetelu, mis põhiseaduse II peatükis esitatud, tõesti tekitab arvamise, et hääletamisest osavõtu kohustus just nagu kodanikkude vabaduse vastu räägib. Ometi aga lähemal vaatlemisel osutub seisukord teistsuguseks. Nimelt on teada, et kodaniku vahekord riigiga on põhimõttelikult kolme liiki. Kodaniku ja riigi vahekordade ühte liiki moodustab ja loob kodaniku nõndanimetatud „vabaduse seisukord“. See vabaduse seisukord või vabaduse status annab igale kodanikule õiguse vaba olla riigi pealetungist, riigi sissetungist kodaniku tegevuse piiridesse. Teine liik vahekorde kodaniku ja riigi vahel on see, et riik omaltpoolt on õigustatud kodanikule teatud kohustusi peale panema, kodaniku vabadusesse tungima. See on nõndanimetatud alistumise ehk alamluse status, mis kodaniku ja riigi vahekorda iseloomustab. Kolmas liik vahekorda kodaniku ja riigi vahel seisab selles, et kodanik on riigi pealetungist vaba, mitte alluv riigile, vaid kodanik on ise õigustatud osa võtma riigivõimu teostamisest, kodanikul on teatud aktiivne seisukord riigivõimu teostamise alal.

Vaadake, kui toodud lähtekohast küsimust vaatleme — ja seda peame tegema —, siis on päris selge, et põhiseaduse peatükk II käsitab kodanikkude vabaduse statust, s. o. seesuguseid vahekordi kodaniku ja riigi vahel, kus kodanikule kindlustatakse vabadus riigivõimu vahelesegamisest, kus kodanikule kindlustatakse autonoomne tahteavaldus ja tegevus. Teised peatükid põhiseaduses näevad ette kodaniku alistumise statust, näiteks kuidas ja millal kodanikku kohustatakse riigile alistuma, kaitseteenistuse, maksude j.n.e. näol. Kolmandad osad põhiseaduses räägivad rahvast kui tervikut, ning käsitavad kodaniku aktiivset statust, ja siin antakse kodanikule õigus ja võimalus osa võtta riigivõimu teostamisest.

Kui see nõnda on, — ja see on nõnda — siis minu arvamise järgi langeb täielikult ära see väide, et rahvahääletamise kohuslikkuse näol kodaniku mingeid põhiõigusi või põhivabadusi rikutakse. Hääletamisest osavõtmise kodaniku poolt ei ole kodaniku „vabaduse statuse“, vaid „aktiivse statuse“ teostamine, on riigivõimust osavõtmise, on riigivõimu teostamine.

Siin ei ole kodanik enam vaba riigist, vaid siin on kodanik ise võimuteostaja, selle võimu teostaja, mis riigile kuulub ja millest kodanik osa saab. Järelikult väide, et hääletamisest osavõtmise kohuslikkus käiks põhiseaduse peatükk II ja ühtlasi kodaniku vabaduse põhimõtte vastu, läheb täielikult märgist mööda.

On endastmõistetav, et nüüd just praegu arendatud vaatepunktilt küsida tuleb, kas see kodaniku osavõtt kuulub erilisele määrustamisele, kas niisugusel juhul võib kodanikku kohustada õiguste teostamisele või mitte. Ka selles küsimuses jaatav vastus tuleb iseendast. Meie teame, et üldiselt ja põhimõttelikult on riigivõimu teostamine vastavatele võimuteostajatele mitte ainult õigustus, vaid ka kohustus. Kui politsei, maksuinspektor j.n.e hakkaksid seda võimu, mis nende käes teostada, vaatama kui oma õigustust ja mitte ka kohustust, siis oleks praegune riiklik organisatsioon varsti kokku langemas. Aga vaevalt pruugib selle üldise põhimõtte juures pikemalt peatuda. Vaatame parem käesoleva juhuga analoogilisi nähteid, ja need oleksid võib-olla õige iseloomustavad. Riigil on näiteks tarvis hoolitseda, et üksik isik leiaks kaitset oma isikule või varandusele. See ülesanne teostatakse eestkoste ja hooldamise kaudu. Aga kuidas on eestkoste ja hooldamine määrustatud? Meie teame, et eestkostjaks või hooldajaks olemine on avalik kohustus ja sellest võib vabaneda ainult erilistel seaduses ettenähtud juhtudel. Võtame teise näite. On teada, et õigusemõistmise otstarbeks on tarvis tõendusid, neid annavad tunnistajad. Nad on abinõud selleks, et õigust selgitada ja kindlaks teha. Meie aga teame, et tunnistajana ilmumine on jällegi avalik kohustus, ja ainult erilistel seaduses ettenähtud juhtudel võib kodanik sellest kohustusest vabaneda. Võtame viimati kolmanda näite, mis võib-olla praegusel korral vast kõige lähem ja arusaadavam. Ei ole mingit kahtlust, et Riigikogu liikmed Riigikogus teostavad avalikku õigust ja avalikõiguslikke funktsioone. Osavõtt Riigikogu koosolekutest on neile õigustuseks, aga kas mitte ka kohustuseks? Kui Riigikogu kodukorra vastavaid paragrahve tähele paneme, siis näeme, et siin on tehtud Riigikogu koosolekutest osavõtt Riigikogu liikmetele kohuslikuks ja ainult teatavatel kodukorras ettenähtud juhtudel vabanevad nad selle kohustuse täitmisest. Ma arvan, et üldine põhimõte ja praegu ettetoodud kolme liiki konkreetset näited on küllaldased selleks, et tõendada, kuivõrt avalikkude õiguste teostamisest või avalikõiguslikkude funktsioonide täitmisest osavõtu kohuslikkus on mitte ainult väljamõeldis, vaid tegelikult teostatav. Sellest seisukohast välja min-

nes ei saa põhimõttelikult vaielda hääletamisest osavõtu kohuslikkuse põhimõtte vastu. Siin võib ainult küsida, kas käesoleval korral seesugune kohuslik osavõtt rahvahääletamisest on põhjendatud selles mõttes, et ta otstarbekohane oleks. Enne kui selle küsimuse juurde asuda, lubage üht teist küsimust käsitada.

Eesti vabariigi põhiseaduses ei ole ette nähtud, et Riigikogu oleks alaline asutis, kuid tegelikult on see kujunenud nii, et Eestis on parlament — Riigikogu — alaline, permanentne organ. Eelmisel Riigikogul ei ole õigust enne oma kohustusi maha panna, kui järgmine Riigikogu oma liikmete näol ei ole asemele astunud. Põhiseaduses seesugust määrust ei leidu, kuid vastavas eriseaduses on see ette nähtud. On viimane määrus põhiseaduse vastane või otstarbetu? Meie põhiseaduse seisukohast on Riigikogu niisuguste funktsioonidega varustatud, mis riiklikus elus otsustava tähendusega. Kui ette kujutada meie riiki ilma Riigikoguta, siis võib kogu riigi mehhanism sattuda väljapääsemata või vähemalt väga hädaohtlikkusesse raskustesse, sest ei ole teist organit, kes vastavaid ülesandeid täidaks. Sellepärast on üsna õieti ja otstarbekohaselt Eesti põhiseadusest tehtud see järeldus, et Eestis on parlament permanentne asutis ning ka eriseaduse vastavat määrust tuleb pidada õigeaks ja põhiseaduse normiga kooskõlaliseks.

Vaatame nüüd, kuidas on lugu põhiseaduse muutmisega? Kõigile on teada, et põhiseaduse muutmist võib Eestis teostada ainult ja üksinda rahvas ise oma hääleõiguslikkude kodanikkude rahvahääletamise teel. Kohtuid on mitmeid, ametiasutusi on mitmeid, ka seaduseandlike asutusi on meil kaks: rahvas ja Riigikogu. Kes aga ainuüksi on õigustatud ja kohustatud põhiseaduse muutmise küsimust otsustama, see on ainult rahvas rahvahääletamisel. Ja vaadake, kui põhiseaduses on asi nõnda korraldatud, siis minu arusaamise järgi tuleb sellest põhiseaduse määrusest teha ka vastavaid järeldusi. Need seisavad selles, et vastav organ tõepoolest oma ülesandeid täidaks ning see vastav täitmise korraldus ei ole, nagu ma aru saan, meie hääleõiguslikule kodanikule tema alandamiseks, vaid ainult ta seisukorra esiletõstmise selles mõttes, et iga kodanik üksinda ja kõik kokku on Eesti Vabariigis teatava funktsiooni teostajaks, mida keegi teine organ täita ei saa. Nagu meie põhiseaduse kohaselt on Riigikogu tunnustatud permanentseks asutuseks, nõndasama sama põhiseaduse järgi on põhiseaduse muutmise otsustamine ainult rahva käes, ja sellest järeldub, et rahvas peab seda kõrget kohustust täitma nõnda, nagu see riiklikkudes huvides kõige pare-

mini aset võib leida. Päril selge aga on, et mida rohkem vabariigi kodanikke põhiseaduse muutmise osa võtab, seda suurema autoriteediga see küsimus lahendatakse ja seda suurema mõjuvõimuga see edaspidi ellu viiakse ja seda suurema mõjuvõimuga kõik meie riigi organid vastava põhiseaduse alusel teostada võivad. (V a h e l h ü ü d e d.) Vaadake, mis puutub valimistesse ja muudesse hääletamistesse, siis vahe seisab ometigi ikka selles, et põhiseaduse muutmine on eriline funktsioon, on põhiseadusliku võimu teostamine, kuna valimised ja muud rahvahääletamised on riikliku tegevuse jooksavad ning harilikud toimetused. Tõsi küll, omal ajal on ka kaugemale mindud, ja sellekohane komisjon võttis 1926. a. vastu määrused, mille järele osavõtt valimistest ja kõikidest rahvahääletamistest pidi olema sunduslik ning ainult 17 häälega 15 vastu lükati vastav eelnõu Riigikogu istungil tagasi. Aga minule näib, et vaevalt on tarvilik ja põhjendatud nõnda kaugele minna. On olemas üks asjaolu, mis Riigikogu valimised ja muud rahvahääletamised teeb teistsuguseks, kui põhiseaduse rahvahääletamise. Nagu tähendatud, on põhiseaduse muutmine põhiseadusliku võimu teostamine, mis ainult rahva käes. Teisi seadusi, mis rahvahääletamisele läheksid, võib ka Riigikogu anda. Nagu tähendatud, Riigikogu on alaline asutis. Kui üks on halvasti valitud, siis võib järgmistel valimistel teisi valida. Siin ei ole tegemist riigi põhiküsimustega, vaid jooksvate asjadega. Põhiseaduse muutmise küsimus on aga ainuke Eesti Vabariigi toimetus, mis on antud ainult rahva kätte otsustada. Sellepärast on komisjoni arvates põhiseaduse rahvahääletamine ometigi erinev kõigist muudest rahvale antud funktsioonidest ja kohuslikkuse moment järeldub ning toonitab alla seda erinevust.

Jääb küsida, kas niisugune kohuslik moment mõjub meie rahva arusaamisele pedagoogiliselt hästi. Selles ei saa kahtlust olla. On päris kindel, et meil Eestis põhiseaduse järele on riigivõimu ülimaks teostajaks rahvas. Seda ülimat võimu ei teosta ta siis, kui ta Riigikogu valib, kui ta harilikke seadusi hääletab, vaid seda teostab ta siis, kui ta põhiseaduse küsimuse otsustab. See tähendus, mis niisugusel otsustamisel on, peab igale kodanikule selge olema. Siin ei saa kodanik vastutust niioelda lasta lasuda teiste peal, vaid siin peab iga kodanik oma kodaniku kohustust tundma ja tõsiselt võtma. Kui meil räägitakse majesteedist praegusel ajal, siis on see majesteet hääleõiguslike kodanikkude kogu. See kroon, mis kroonib monarkilise korra juures ühe ainu sama isiku, monarki, pead, on jagatud

nüüd mitmeteks ja mitmeteks tükikesteks, niipalju kui on hääleõiguslike kodanikke, ja selle krooni vastav osa, vastav tüki ke on igale hääleõiguslikule kodanikule kasutada. See riigi kõrgema võimu osa, mis igale hääleõiguslikule kodanikule kuulub, peab ka tooma kaasa teadmise, et igast kodanikust oleneb meie riigi saatus, et tema on otsustaja, kas riigielu nõnda või teisiti kujundada. Paremat abinõu selle teadmise, selle iseteadvuse tõstmiseks on aga raske leida, kui see, et kodanikkudele kohuslikuks tehakse rahvahääletamisest osavõtmine põhiseaduse muutmise küsimuste otsustamisel. Siis on igale kodanikule selge see suur õigustus ja ühtlasi kohustus, mis temal lasub.

On aga endastmõistetav, et kohuslikuse põhimõtte ülesseadmisega oli tarvis leida kohustusnormile sellekohane sanktsioon juhuks, kui kohustust ei täideta. Komisjon on selles asjas ka sanktsiooni leidnud ja nimelt sellekohase rahatrahvi näol. See trahv ei ole mitte harilikus mõttes nõndanimetatud kriminaalkaristus, vaid see on nõndanimetatud korraldusetrahv, korralduskaristus. Sellelt trahvi seisukohalt kodanikku, kes oma kohustust ei ole täitnud isamaa kõige tähtsama küsimuse otsustamisel, käsitatakse kui kodanikku, kes ei ole end korrapäraselt üles pidanud, ning need kroonid, mis trahvina tähendatud, on väliseks embleemiks ja tunnuseks selle kohta, et vastav kodanik pole oma kodaniku kohustust täitnud. Oleks ju mõeldav, et sellele sanktsioonile lisatakse juurde ka veel teised järeldused, kuid normaalses olukorras peaks kaaskodanikkude arvamistest kerkima iseenesest edaspidised poliitilised ja moraalsed järeldused selle kodaniku kohta, kes oma tähtsamat kohustust pole täitnud ja trahvi selle eest on kandnud.

Trahv on mõeldav ja mõistetav sellel eeldusel, et vastav isik tahtlikult pole oma kohustust täitnud. Järelikult kõigil neil juhtudel, kui tahe võib-olla on olnud oma kohuse täitmiseks, aga selle tahte teostamist on takistanud objektiivsed asjaolud, kodaniku peal trahvi lasuma ei pea ja talle etteheiteid teha ei saa. Küsimus seisab vaid selles, missugused on need põhjused, millistel kodanik loetakse vastastatuks oma kohuste täitmisest. 1926. a. Riigikogu vastav komisjon on selles asjas võtnud lähtekohaks tunnistajate vabastamise kohtulikus protsessis. Aga vaevalt seesugune korraldus saaks käesoleval korral lähtekohaks olla. Kohtuprotsessis tunnistajate vabastamine on hoopis iseäralist laadi. Tunnistajat võib mitte ainult vabastada, vaid teda võib tagandada, ja teatud juhtumistel võib tunnistajat üle kuulata mitte kohtus, vaid mujal. Kõik need asjaolud ei tule käesolevas küsimuses ar-

vesse. Sellepärast ja Tshehoslovakkia sellekohase seaduse eeskujul on erikomisjon leidnud õige olevat käesolevasse seadusesse enesesse paigutada nende põhjuste loetelu, mille alusel vastavat isikut trahvist vabastada võib. On arvamist avaldatud, et selles loetelus üksikud vabastavad põhjused ei ole vast küllalt üksikasjaliselt ära tähendatud. Komisjon aga teadlikult pole tahtnud minna üksikasjadesse. Niipea kui minna üksikasjadesse, võivad siiski osutada konkreetset juhud mitte ettenähtuteks, seadus ise aga oleks mitte küllaldaselt painduv. Sellepärast komisjon on katsunud üldiselt vabastavad põhjused ära tähendada, ja nende asutuste ülesanne, kes seda seadust hakkavad teostama, on anda õiget mõtet vabastavate põhjuste tegelikule käsitamisele.

Eelnõu § 37 III lõige on pühendatud trahvimääramise protseduuri määrustamiseks. Selles küsimuses ka ei ole tahtud minna üksikasjadesse. Põhimõttelikult on jäänud sellele seisukohale, millel asus ka Riigikogu komisjon 1926. a., nimelt esiteks, trahvimääravaks asutiseks on sellekohane omavalitsuse asutis, kelle nimekirjades hääleõiguslik isik asub, ja teiseks, kaitsevägede suhtes vastava kaitsevägeosa ülem. Sellele võimalikule trahvimääramisele võib aga kodanik edasi kaevata kohtusse ja nimelt rahukohtunikule. Kaitsevägede suhtes seesugust edasikaebõigust rahukohtunikule ei arvatud võimalikuks sisse seada, arvestades kaitseväge eriolusid.

Rahukohtuniku otsuse peale edasikaebust ei ole. Põhjus seisab selles, et rahukohtunik käesoleval korral ainult revideerib seda otsust, mis vastav trahvimäärav asutis juba on teinud. Kaugemale minna vaevalt oleks otstarbekohane... (V a h e l h ü ü d e d.) Hariliku administratiiv asjaajamisega käesoleval korral tegemist ei ole. Ma ei tea, kas on võimalik kõikidel kordadel korraldustrahvi määramiste asjus, mis aset leiavad, kohtu poole pöörata. Ma ei tea, kas näiteks oleks otstarbekohane konduktori peale kaevata rahukohtunikule, kui ta mingit korrarikkumist vagunis karistab. (V a h e l h ü ü d e d.) Ma teiega praegu vaidlema ei hakka, aga usun, et korraldustrahvi äärmise painduvuse ja administratiivtegevusega sagedase kokkusulamise tõttu vaevalt see igakord teostatav oleks. (V a h e l h ü ü d e d.) Ega meie ei saa tunnustada, et käesoleval korral kohtulikku kaitset ei oleks. Rahukohtunik on ometi kohtunik, ja küsimus seisab selles, kas tema otsuste peale edasikaebamist võimaldada või mitte. See on otstarbekohasuse küsimus, kas seda teha või mitte. Komisjon leidis, et erilisi põhjusi kahtlustada rahukohtuniku küllaldast

otsustamise võimet käesoleval korral ei ole, ja teisest küljest vist peaks kodanikele õigus täiesti kindlustatud olema, kui juba üks kohtunik võrdlemisi lihtsas asjas oma otsuse teinud. Aga kui Riigikogu enamus tahab suuremal määral arendada edasikaebe võimalusi, siis muidugi küsimust võib kaaluda. Otstarbekohasuse seisukohalt vaadates peaks aga küll vist mõtlema, et käesoleva protseduuriga kodanikkude õigused küllalt kindlustatud on.

Teine küsimus, mis ühenduses trahviga komisjonis arutamisel oli, seisis selles, kelle kasuks sissenõutud trahvid võiksid minna. Teatavad kaalutlused rääkisid selle poolt, et trahvid määrata riigikassa kasuks. Väga kaaluvad olid aga ka põhjused, mille tõttu näis otstarbekohane määrata neid trahve vastava omavalitsuse kasuks, või kui karistatav on väeosas teenimas, vastava säästkapitali heaks. Pärast kaalumist leidis viimane vaade suuremat poolehoidu.

Mis puutub nendes rahvahääletamise juhtudes, kus rahvahääletamine toimub põhiseaduse § 30 põhjal, siis leidis komisjoni enamus, et käesoleval korral senist korda muuta ei pruugi.

(Koosolekut asub juhutama esimene abiesimees **M. Martna**.)

Teatavaid vastuväiteid toodi ette, küll aga enamusega leiti võimaliku olevat maksva korra juurde jääda. Ainult tehnilised puudused maksvas seaduses parandati.

Mis puutub nendes rahvahääletamise juhtudes, mis ette nähtud põhiseaduse § 31, siis selles asjas asuti põhiseaduse otsese ja kahtlematu ettekirjutuse alusele ning leiti, et põhiseaduse § 86 järgi selles asjas muudatusi ja täiendusi teha ei ole võimalik.

Sellega on õieti käesoleva eelnõu muudatuste tähtsamad põhised, austatud Riigikogu liikmed, ette kantud. Järgnevad paragrahvid.

§§ 39, 62 ja 67 sisaldavad ainult teatavaid täiendusi maksvale seadusele. Need täiendused on välja kutsutud üheltpoolt sellega, et põhiseaduse rahvahääletamine teha rohkem teatavaks rahvale, nagu põhiseaduski seda nõuab, — ja teisest küljest, et teha rahvale teatavaks seda, et põhiseaduse muutmise hääletamisest osavõtt on igale hääleõiguslikule kodanikule sunduslik. Sellekohased täiendused on tehtud §§ 39 ja 67 ja sel viisil, et kõik muu maksev seadus on alale jäetud ja ainult eelpool tähendatud täiendused juurde lisatud.

§ 62 täiendus on selles mõttes iseäralik, et hääletamisel on võimalik ka tühja ümbrikku ära anda, kusjuures tühja ümb-

riku äraandmine tähendab hääletamisel erapooletuks jäämist. Sellega on õieti ära võetud võimalus arvata, nagu tahetaks kodanikkude tahte miskisugust survet avaldada, et ta tingimata poolt või vastu peaks hääletama. Võiks küll arvata, et ka maksva seaduse korral tühja ümbriku võiks ära anda, see oleks vastuväide, aga just praktilise käsitamise mõttes ja kodanikkude suhtes, kes seesuguseid juhtnööre vajavad, on õieti see täiendus tarvilikult leitud.

§ 67 on juurde lisatud 3. lõige, mis näeb ette, et igal nimelisel sedelil, mis kodanikule antakse rahvahääletamisest osavõtmise puhul, tähendatakse ära need kohustused, mis kodanikul on kanda põhiseaduse muutmise küsimuse hääletamisel ja ühtlasi see protseduur, milles tema oma õigusi tarbekorral kaitsta võiks. See kodanikkude kohustuste äratähendamine nimelisel sedelil põhiseaduse muutmise otsustamisel on iseloomustav selles mõttes, et siin kahtlemata on kodanikule isiklikult vastu tulnud. Riik niisugusel puhul koputab iga hääleõigusliku kodaniku uksele ja iga hääleõigusliku kodaniku südametunnistusele, et ta oma kohustusi vastavate küsimuste arutamisel teostama asuks. Ühtlasi on sellega täidetud ka põhiseaduse § 4 nõue selles mõttes, et niisugusel korral vähemalt kodanik kunagi ei võiks öelda, et ta vastavat seadust ei tunne.

Sellega, lugupeetud Riigikogu liikmed, olen mina oma ülesande vististi selle seaduseelnõu seletamise ja motiivide selgitamise suhtes täitnud ja komisjoni nimel panen ette,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

O. K a s k: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev seaduseelnõu on väga suure ulatusega. Komisjonis on seda küsimust kaalutud õige põhjalikult, kuid viimasel ajal lahendati see küsimus väga kiirelt. Tuli juurde uus põhimõte, nimelt sunduslikkuse põhimõte, mis alamkomisjonis mõne tunniga läbi arutati. Arvan, kuna vanematekogu on asunud seisukohale, et Riigikogu töö kestab edasi pärast pühi, siis oleks väga tähtis, kui seda väga suure ulatusega küsimust saaks kaaluda. Need motiivid, mida lugupeetud aruandja praegu põhjalikult ja pikalt põhiendas, tuues uusi asjaolusid ette sunduslikkuse põhimõtte kaitsmiseks, mida komisjonis ette ei toodud, need tuleksid analüeerida. Seepärast arvan, et ei ole midagi katki, kui seaduse esimene lugemine katkestatakse ja pärast üldvaidlusi jätkatakse. Kuna aruandja siin palju argumente ette tõi, siis oleks soovitatav, et Riigikogu liikmed saaksid tema kõnesse süveneda, seda analüeerida ja põhimõttelikult kaaluda, mis tingimata asjale kasulik oleks. See on

suure ulatusega küsimus ja seepärast oleks tähtis, et seda põhjalikult kaalutaks. Seepärast teen ettepaneku, seaduseelnõu arutamine praegu katkestada.

K. A s t: Mina, lugupeetud Riigikogu liikmed, jälgisin suure huvi ja hoolega lugupeetud aruandja kõnet ja pean ütleva, et rkl. Kasel mitte õigus ei ole. Eelviimasel komisjoni koosolekul, see oli erikomisjonis, kandis praegune seaduseelnõu aruandja samad põhimõttelikud seisukohad ette, mis tänagi. Tõsi küll, redaktsioon oli pisut teine. Ühe osa põhjendusi oli aruandja täna suuremana võtnud, kui seda komisjonis tegi, teist osa aga kärpinud. Aga sisult ei jäänud midagi ütlemata, mis komisjonis oli öeldud: täna oli isegi rohkem öeldud sunduslikkuse põhjendamiseks. Teisel poolt on lugu nii, et seda seaduseelnõu ei ole arutatud lühikest aega, vaid arutamine algas mäletavasti juba jõulu eel ja katkestati eelarve arutamise puhuks. Pärast eelarve vastuvõttu tuli komisjon uuesti kokku ja jätkas arutamist, mille jaoks juba varemalt mitu koosolekut oli peetud. Mitu just, seda ma ei mäleta. Sellepärast näib mulle, et komisjonil, aga samuti ka Riigikogu rühmadel oli võimalus kõigis neis küsimustes seisukohta võtta. Koguni mitu korda paluti komisjonis üksikute Riigikogu rühmade seisukohti, mida rühmad ka võtsid. Nii näiteks mis puutub eriti sunduslikkuse põhimõttesse, asunikude koonduse rühm teatas esialgu, et nendel ei ole lõplikku seisukohta võetud, kuid juba järgmisel komisjoni istungil oli neil võimalik deklareerida, et nendel on kindel seisukoht, ja nimelt vastu. Nii oli lugu mäletavasti kõigi rühmadega. Ainult tööerakonna rühma kohta ei või ma täpselt seda öelda: võib-olla nad ei võtnud ka seisukohta, kuid aega oli neil selleks, nagu teistelgi, küllalt. Sellepärast mulle tundub, et ei ole asialikku alust seaduse arutamist katkestada, vaid võiks päevakorras edasi minna.

O. K a s k (fakt. märk.): Lugupeetud härra Ast tähendas, et ta ei teadvat tööerakonna rühma seisukohta. Mina olen komisjonis seda mitu korda deklareerinud, et tööerakond sundhääletamise vastu on ja on ka alati selle vastu.

Aruandja J. U l u o t s: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mulle näib, et tööpoollest seda seaduseelnõu vastav komisjon on arutanud väga kaua ja sellepärast, et veel teda arutada, kogu küsimust edasi lükata oleks küll üleliigne. Mis puutub uutesse väidetesse, siis minu teada ei ole tööpoollest ühtki uut väidet tulnud. Pean aga juurde lisama, et seda eelnõu arutas vas-

tav erikomisjon, kes valis lõpuks ka alamkomisjoni ja võib-olla, et ma kõike argumente ei toonud ette erikomisjonis, vaid mõnda olen käsitanud alamkomisjonis. Sellepärast peaksid küll kõik rühmad asjast informeeritud olema seda enam, et alamkomisjoni liikmed määrati erikomisjoni poolt. Kui ma oma seletuses olen üht asja võib-olla rohkem puudutanud, kui komisjonis seda tehtud, ja teist võib-olla vähem arendanud, siis see võib ju nii olla, aga mina arvan, et kõike seda, mis komisjonis on ette kantud, just ühesuguselt siin ette kanda ei oleks soovitav olnud. Esiteks sellepärast, et komisjonis palju ja mitu korda kordamisi on tulnud ja teiseks sellepärast, et ka mitte kõik mõtted, mis komisjonis esitati, võib-olla käesoleva eelnõu kohta olulised ei ole olnud. Olen katsunud oma ülesannet võimalikult objektiivselt ja heatahtlikult täita, seepärast arvan, et ei oleks põhjust käesoleval korral lugemist takistada, vaid täna otsusteha.

(Koosolekut asub juhutama Esimees **K. Einbund.**)

Ja kui üksikud Riigikogu rühmad või liikmed soovivad täiendusi teha, siis on see kahtlemata võimalik teisel lugemisel, ja nagu olen kuulnud, võiks selle seaduseelnõu teine lugemine selle tõttu, et Riigikogu enne pühi istungeid ei pea, olla alles pärast pühi, ja järelikult oleks teise lugemiseni küllalt aega küsimusse süveneda ja kui selleks tarvidus on, siis uusi ettepanekuid teha.

O. Kase ettepanek lükatakse tagasi.

O. Kask: Lugupeetud Riigikogu liikmed! See seaduseelnõu sai komisjonis põhjalikult teisele viidud alles viimasel ajal, nimelt pärast seda, kui eelarvevaidlused läbi olid ja üles tõsteti sundhääletamise printsiip rahvahääletamisel. Aruandja tõstis selle küsimuse üles nimelt neil põhjustel, et paranduse-ettepanekud väga lahkuminevad olid. Ja et lahkuminevaid ettepanekuid ühtlustada, üldist seisukohta leida, tõstis aruandja selle küsimuse üles.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, meie oleme deklareerinud komisjonis, ja praegu on mul au öelda rühma nimel, et meie seda seadust üldiselt pooldame seepärast, et see sisaldab kolm momenti: põhiseadusliku korra järgi rahvahääletamist, harilikkude seaduste ja nende seaduste rahvahääletamise korra küsimust, mis Riigikogu poolt vastu võetud ja siis lähevad rahvahääletamisele. Kuna keskmine punkt, harilikkude seaduste rahvahääletamise kord, nagu paistab kõikide rühmade seisukoht olema, meie põhiseaduse vastane

on, siis tingimata maksvas seaduses see paragrahv muutmist vajab. Neil põhjustel on tarvilik, et see seaduseelnõu vastuvõtmisele tuleks. Mille vastu meie aga vaidleme on see, et siin põhiseaduse muutmise korra kohta on pandud maksma sundprintsip, mis täiesti uus moodus. See põhjendus, mis lugupeetud aruandja väga pikalt ette tõi, meie arust ei ole õige. Selle üle võib vaielda, kas meie põhiseaduse järele saab sundhääletamist maksma panna või ei. Kindel see ei ole. Kuid võrdlus, mis aruandja ette tõi, et riigi elus on see kõige tähtsam, et põhiseadust muudetakse, on ekslik. Meie põhiseaduse § 27 on öeldud, et kõrgemaks võimu teostajaks on rahvas ja § 29 on öeldud, et rahvas teostab riigivõimu rahvahääletamise, rahvalgatamise ja Riigikogu valimise teel. See on kolm funktsiooni, mis rahvale kui majasteedile antud. (V a h e l h ü ü e.) Põhiseadus on meil kõige tähtsam seadus, see on selge. Ükskõikne peab see olema, kes võrdleb põhiseaduse muutmise küsimust turukaubamajaga j.n.e. Kas rõhuv enamuse riike, Ameerika, Inglismaa, Saksa-maa, Rootsi, Soome j.n.e., kus ei ole sunduslikku hääletamist, kas nad ei ole põhjalikult kaalunud, kas nad on kergelt võtnud, kui vabahääletamise maksma panid? Võib ju ka meie põhiseadust rahvale sunduslikuks teha hääletamisel. (V a h e l h ü ü e.) See sugugi ei tõesta seda, lugupeetud härra Riigivanem. See on päris õige, et rahvas on suveräänne, aga see ei tähenda, et ta peab sunduslikult hääletamisele minema. (V a h e l h ü ü e.) Meie oleme vabal hääletamisel valitud. (V a h e l h ü ü e.) Tähendab, meie põhiseaduse mõtte järele on senine kord vale ja tuulest võetud. (V a h e l h ü ü e.) Kui võtta, et rahvas ainult siis teostab oma ülimalt võimu, kui ta põhiseadust muudab, siis ei ole see õige. Siis võib selle üle vaielda. See seadus on antud Asutava Kogu poolt, edaspidi Riigikogu poolt teatud alustel, teatud kaalutlustel. Suuremas osas riikides, kus sunduslikkus maksma pandud, on välja mindud teistest alustest, teistest põhimõtetest. Ainult mõnes riigis on põhiseaduse hääletamine sunduslik nagu Tshehoslovakkias, osalt Belgias ja Uuel-Meremaal. (V a h e l h ü ü e.) Selle üle võib vaielda. (V a h e l h ü ü e.) On ka neid riike, kus põhiseadust üldse muuta ei saa. Meil saab siiski muuta, olgugi raskel teel. (V a h e l h ü ü e.) Vaadake, see ei ole argument selle poole, et põhiseaduse muutmiseks peame sunduslikkuse printsiibi maksma panema. Ma käesoleval korral räägin lühidalt, kuna II lugemisel tuleme parandustega.

Kui Tshehoslovakkias on see sunduslikkuse printsiip maksma pandud, siis on see seal põhiseaduses endas olemas.

Tshehoslovakkia riigi eriline kord, rahvaste koosseis dikteerib selle ette. Meie riigis, kus 90% ühesugust rahvast, kus üks natsioon, ei ole sunduslikku hääletamist olnud siamaani ega ole ka edaspidi vaja. Kui tuuakse ette, et suur osa kodanikke võib jääda passiivseks, et suur osa ei hääleta kaasa selleks, et riigielu tähtsaid küsimusi korraldada, siis mis annab käesolev redaktsioon? Käesoleval juhul on sunduslikkuse põhimõtte maksmapanemisel võimalus jääda suurel osal kodanikkudel sunduslikkuse printsiibi juures erapooletuks. Mis on erapooletu? Kas need ei ole passiivsed kodanikud? Meil läheb valimistel umbes 75% kodanikkudest välja, nagu seda nägime Asutava Kogu ja ka Riigikogu valimistel, 25% jääb eemale. Kujutame ette, et nüüd karistuse ähvardamisega tahetakse sundida 90% kodanikke minema valima. Aga keegi ei saa ette öelda, et näiteks rahvahääletamisele pannakse, Riigikogu ära kaotada, põhjendades sellega, et seal ei tehta muud, kui ainult kirutakse, kisutakse ja aetakse parteipoliitikat. Ja asemele tuleks diktaatori võimuga president. Ja kui siis see saab poolt näiteks 36%, vastu 35% ja 19% jääb erapooletuks, siis on uus põhiseaduslik kord vastu võetud. Ja nii ei ole ikkagi rahva enamus seda otsustanud. Ma ei räägi põhiseaduse muutmise vastu, — meie oleme ka praeguse põhiseaduse revideerimise poolt, kuid meie pooldame, et see sünniks vabal hääletamise teel, ma räägin aga aruandja väitele vastu, sest nagu näitasin, on sunduslikkuse põhimõtte juures ka suur passiivsus võimalik. Kodanik läheb küll valimisele, sest ta ei taha karistatud saada, aga ta on kas väga pahane või vihane näiteks terve meie parteide võitluse üle, terve meie majandusliku olukorra üle j.n.e. Ja kas ei mõjuta, lugupeetud Riigikogu liikmed, palju kaasa meie raske majanduslik olukord, kus tingimata palju süüd veeretatakse meie riigikorra arvele esimesel põhiseaduse muutmisel. Ka siin võib ette kujutada, et väga suur protsent erapooletuks jääb. Nii et ikka on tagajärg sama: ka sunduslikkuse põhimõtte juures võib tulla ilmsiks passiivsus. (V a h e l h ü ü e.) Ma loodan, et aruandja ka seda põhjendab, sest siin võib olukord tekkida, et sunduslikkuse põhimõtte juures rahva vähemus võib otsustada. Selleks teeme siin kõik teed lahti. (V a h e l h ü ü e.) Ei, härra Riigivanem, ma olen risti vastupidisel arvamusel. Meie rahvas ei ole mitte rumal. (V a h e l h ü ü e.) Mispärast teie sunnitate peale, mispärast teie põhiõigused kohuseks, et kodanik ei või vabalt hääletamisele minna, vaid on kohustatud trahvi määramisel seda tegema. (V a h e l h ü ü e.) Aga ta võib erapooletuks ka jääda. (V a h e l h ü ü e.)

Siin on toodud võrdluseks riigiametnikud. Kuidas meie saame rahva põhiõigusi riiklike ülesannete täitmisel võrrelda riigiametnikkude funktsioonidega? Need on kaks sootu iseasja. Rahvas on riigivõimu kõrgemaks teostajaks rahvahääletamise, rahvaalgatamise ja Riigikogu valimise teel. See on rahva peaõigus, mida ei saa võrrelda riigiametnikkude funktsioonidega, nagu aruandja tähendas. (V a h e l h ü ü e.) Ei ole sunduslik. Meie teame, et põhiseaduse muutmise kord igas riigis on isemoodi. Harilikult on igalpool kvalifitseeritud enamus nõuetav. Seda on komisjonis palju ette toodud.

Meil tahetakse teha see muutmise lihtenamusega aga niivõrt kergeks, et see riigi elus võib teatud hädaohtliku seisukorra esile tuua. Palju oleneb sellest, missugusel ajal ja riigimajanduslikus seisukorras põhiseaduse hääletamine ette võetakse. Selle all võivad riigi saatus ja tulevik kannatada. (V a h e l h ü ü e.)

Ma tahaksin ainult mõned märkused teha veelselle kohta, et lugupeetud aruandja kõne sisaldas siiski väga palju sofistikat. Raske on selle üle praegu vaidlema, polemiseerima hakata, sest ka kõige parema kuulmise juures jäi puudulikuks see põhjendus, mis sunduslikkuse kohta ette toodi. Ei saa ette kujutada, et meie õigusi, mis on rajatud vabadusele, seaduslikkusele ja õiglusele, s. o. kodaniku põhiõigusi, kitsendama hakkame. Mina ei taha, lugupeetud Riigikogu liikmed, teid pikemalt peatada. Tähendan, et tööerakond on seaduseelnõu I lugemisel vastuvõtmise poolt neil motiividel, mis juba siin ette kantud, nimelt et praegune kord põhiseaduse muutmiseks ja rahvahääletamiseks on tarvis kergemaks teha, sest praegune kord on tõesti raske ja põhiseadust saab praegu muuta, tahaks öelda, võib-olla ainult revolutsioonilisel teel. Et aga meie seisukohad komisjonis on tagasi lükatud, siis soovime parandusi korrata siin II lugemisel. Veel kord pean tähendama, et eelnõu § 37, kus on hääletamise sundus ette nähtud, on meile vastuvõtmata. II lugemisel on mul au esitada parandused.

W. H a s s e l b l a t t: Lugupeetud rahvasaadikud! Mina arvan, et oleks ebaõige, kui meie selle seaduse arutamisel võtaksime sihiks selle, et nii kiirelt kui võimalik see seaduseelnõu vastu võtta ja siis selle seaduse alusel niipalju kui tarvis meie põhiseaduse parandamisele asuda. Enne seda aga lubatagu meelde tuletada, kui kaua põhiseaduse muutmise tarviduse üle meil on vaieldud, kuipalju on selle üle Riigivanemate juures koosolekuid olnud, et võiks selgitada, missugune tarvidus on põhiseaduse muutmise alal, siis ma tule-

taksin meelde, kui lahkuminevad olid rühmade arvamisest selle kohta. Iga rühm, teie mäletate, tõi vigu ette, mis tema valijaskonna arvates põhiseadusel on. Kuid lõppude-lõpuks tuldi otsusele, et ei tule küsimust käsitada sisuliselt, vaid otsast peale hakata ja rahvahääletamine põhiseaduse muutmise sihis kergemaks teha. Praeguse Riigivanema, härra Pätsi poolt omalajal algatatud mõte on nüüd läbi löönud, ja meie oleme otsast peale hakanud. Kuid siiski on pisut imestamisväärne järgmine asjaolu, et meie komisjonis selle üle ülepea ei rääkinud, kas on tarvis muuta meie põhiseadust ja miks on tarvis muuta meie põhiseadust, ja et tal puudusi, selle üle ei ole räägitud. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei sooviks seda siin teha ja mul on hea tunne, et see umbusk, mis üksikutel rühmadel oli selles mõttes, on kadunud. Rahvas on väga mitmesugused voolud olemas, mis sihivad põhiseaduse muutmise poole. Ühed on konkreetsed soovid, teised ei ole veel konkreetset kuju omanud. Need põhjustavad ka, et põhiseaduse muutmist selle seadusega tahetakse kergendada ja, välja arvatud vist kaks rühma, kõik rühmad seda pooldavad, mõned 100%, mõned 80% ja mõned 50%. Ja mina arvan, et see küsimus, mis siin peajasjalikult kõne all, nimelt kas see rahvahääletamine sunduslikuks teha, vist efekti suhtes ka nii tähtis ei ole. Ja päris õieti hüüti eelkõnelejale vahele, et see küsimus nii tähtis ei ole. Aga mina tahaksin nendele härradele, kes selle sunduslikkuse poolt on, teha üks vahelhüüe siit kateedril, miks teie nii aralt vaatate rahva peale, et ta hääletamisel välja ei tule. Mina ei saa sellest aru. Mina arvan, et kui tahetakse põhiseaduse muutmise küsimust panna rahvahääletamisele, siis ei ole kartust tarvis selleks olla, et rahvas välja ei tule ja ei hääleta. (V a h e l h ü ü e.) Päris õige. Kui Teie lubate, härra Riigivanem, siis ma kohe vastan selle peale. Selle loogikaga nõuan mina pärast oma kõnes, et rahvas ise otsustaks, kas ta teeb ise omale osavõtmise sunduslikuks või mitte. Selle juurde ma tulen pärast tagasi. Mina arvan, et kui meil oleks põhjendatud arvamine, et rahvahääletamise puhul ei või loota, et tuleb välja rohkem kui 50% hääleõiguslikke kodanikke, siis võime arvestada nende vigadega, mis kõigis nimekirjades olemas, ja missugune protsent ulatab kõigis riikides 10%, ja arvestades seniste kogemustega meil pole tarvis tõendada, et Eesti riik on absentistide käes, vaid selleks on väga mitmed abinõud pakutud. Muu seas kõige soodsam näib olema rahvaerakonna ettepanek, et põhiseaduse muutmiseks rahvahääletamisest osavõtjate arv peaks olema vähemalt $\frac{1}{3}$ rahvaarvust. Kui $\frac{1}{3}$ rahvast on koos, siis on see vastu võetud. Ei ole

tähtis, kas on $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ ect., seda on võimalik kätte saada ka sunduseta.

Nüüd ma tahtsin seda küsimust puudutada, mis pärast see sund mulle isiklikult ja minu rühmale ei meeldi. Esimesel koosolekul, mis peeti põllumeeste kogude seaduseelnõu puhul, seletasime meie, mis pärast nii lihtsalt selle küsimusega toime ei saa, ära nimetades palju neid põhjusi. Esiteks näeme meie, et niisuguse suure ja tähtsa kodanikuõiguse täitmine 5-kroonilise trahvi surve all on meile lihtsalt vastik. (V a h e l h ü ü e.) Kui meie läheme valima, siis täidame seejuures kõige tähtsamaid kodanikuõigusi. See karistus on minu arvates alandav meie inimestele. See on, nagu annaksime meie neile testimonium paupertatis. Teiseks arvame meie, et nende hääle väärtus, mis selle trahvi tõttu antud, on täiesti väärtuseta, ja segavad ainult rahva tegeliku soovi pilti. Inimesed ütlevad, et mis nad lähevad 10—15 km kaugusele hääletama tühja kuvääriga, ja sellepärast nad lõppude-lõpuks hääletavad poolt või vastu. Ma arvan, et hääletatakse vastu sellepärast, et ollakse ärevuses selle trahvi pärast, hääletatakse vastu mitte ainult ettepanekule, vaid hääletatakse selle sama seaduse vastu, — see oleks arusaadav meeoleolu. Muidugi võib ainult lugeda häält, aga minu arvates tuleks neid siiski ka kaaluda, aga meie ei saa seda teha, kui jääb teadmata, kuipalju on antud poolt või vastu viie krooni ja palju asja enese pärast.

Siin öeldi, et näiteks Tšehhoslovakkias on maksev sunduslik osavõtmise rahvahääletamisest. See „näiteks“ palun maha kustutada, sest Tšehhoslovakkia on ainukene sellelaadiline maa, ja see sund sellepärast maksma pandud iseäralistel rahvuspoliitilistel põhjustel. (V a h e l h ü ü e.) Seal on aritmeetiline vahetõrge niisugune, et ühel rahvusel ei ole seal enamust, ja slaavlastel on ainult siis enamust teiste rahvaste vastu, kui kõik võtavad osa hääletamisest. Peale selle on see sunduslik osavõtmise Tšehhoslovakkias läbi viidud põhiseaduses eneses.

Ma tulen kolmanda küsimuse juurde tagasi. Ma arvan, kui Riigikogu, s. o. sada Riigikogu liiget, paneksime rahvale uue kohustuse peale, ja selle kohustuse mitte täitmisel määraksime 5 krooni trahvi... (V a h e l h ü ü e.) Et ta peab hääletama, vaatamata sellele, et ta ei taha hääletada. (V a h e l h ü ü e.) Näiteks kui keegi peab oma hääle andma põhiseaduse § 12 kohta, kus ülikooli autonoomiast juttu, ja kui see inimene ütleb, et las teised võtavad sellest osa, ma ei suuda seda otsustada... (V a h e l h ü ü e.) Kui näiteks usuküsimuses tahetakse muuta § 11 positiivses mõttes, siis võib öelda, see, kes seisab väljaspool

kirikut ja kes on mitteusklik, et ta ei soovi neisse küsimustesse segada. (V a h e l h ü ü d e d.)

Ma tulen selle küsimuse juurde tagasi, mispärast minu arvates oleks õigem, kui teeme rahvahääletamisest osavõtmise sunduslikuks ja et see tuleks läbi viia põhiseaduses eneses ja mitte harilikkude eriseadustega. Vormilisest küljest on härra aruandjal ja komisjoni enamusel õigus, et meie põhiseaduse § 33 jätab rahvahääletamise aluste ja korra määramise eriseaduse hooleks.

Teisest küljest arvan mina, et kuna kodanikkude põhiõiguste hulka kuulub ka see õigus, ja kuna lõppude-lõpuks iga õigus on teisest küljest ka kohustus, siis sarnane tähtis korraldus peaks minu arvates lahendamist leidma põhiseaduses. Põhiseaduses on sõjaväeteenistus kohustuslik ja algkoolis õppimine sunduslik, ja meie võime kindlasti öelda, et sel puhul, kui põhiseaduse loojad oleksid soovinud seda küsimust positiivselt lahendada, siis oleksid nad seda teinud põhiseaduses eneses, aga mitte eriseaduses. (V a h e l h ü ü e.) Ma ütlesin juba, et alused ja kord on jäetud Riigikogu otsustada. (V a h e l h ü ü e.) Päris õige. Kõik Eesti kodanikud on kohustatud osa võtma vabariigi kaitsest seaduses ettenähtud alustel ja korras. Ma arvan, kui rahvas sooviks seda sunduslikuks teha, siis peaks ta ise sellekohase otsuse tegema.

Kõige tähtsam väide, mis härra aruandja ette tõi selle eelnõu poolt, on kahtlemata see, et siin on tegemist ülesandega, kohustusega, kus ainult rahvas tervikuna on õigustatud seda tegema, mis riigi hea käekäik nõuab. See on kahtlemata väide, mis ümber lükata väga raske. Kuid see vähemalt ei räägi selle poolt, et selle abinõuga, 5-kroonilise karistusega, peaks seda kinni püüdma, mis meil tarvis on. Komisjonis oli väga palju ettepanekuid, mis kõik oleksid teed Rooma poole näidanud, tähendab seda võimaldanud, et rahvahääletamine läheks kergemaks, ja kahtlemata selle poolt oli ka kindel enamus; muidugi igal rühmal olid oma soovid, aga siiski oli kindel enamus selle poolt, et rahvahääletamist niivõrt kergendada, et see raskusi ei sünnitaks. (V a h e l h ü ü e.) Ei mitte. Ma arvan, et kõik rühmad oleksid kokku leppinud kas tööerakonna või rahvaerakonna ettepaneku poolt. Meie ei ole aga neid ettepanekuid üksikasjaliselt arutanud. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei tea seda. Nende arutamine oleks õnnelikult lõppenud ja võib-olla oleks samal ajal lihtsam tee leitud, kui karistus. Ma võt-sin sõna, et öelda, rahvahääletamise autoriteet, rahva hääle autoriteet igatahes langeb sundhääletamise printsiibi vastu-

võtmisega. Sest autoriteet ei oleks mitte 100% antud hääle arvust, vaid see õige autoriteet oleks sel puhul need 5 krooni. (V a h e l h ü ü e.) Päris õige. Seepärast tuleb neil kohustuste täitmine niivõrt kergendada, et rahvas võiks seda teha. (V a h e l h ü ü e.) Ma ei soovi rahvast sellega alandada, aga ma leian, et sarnaste tähtsate kohustuste täitmiseks ei saa pedagoogiliselt mõjuda 5-kroonilise trahviga.

Ma võin vist nende seletustega lõpetada. Kordan aga veel kord, et paljud teed oleksid hõlpsamad olnud pedagoogilikkuse ja põhiseaduse mõttes, siis oleksin pooldanud neid, aga mitte rahatrahve.

Vaheaeg kl. 21.08 min. — kl. 21.28 min.

A. L a u r: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllumeeste, asunikude ja väike- maapidajate koonduse Riigikogu rühma nimel on mul au teatada, et rühm pooldab selle seaduseelnõu vastuvõtmist I lugemisel. Ja seda esijoones sellepärast, et valimise seaduse § 37 viimne lõige on ilmses vastolus põhiseaduse § 31. Peale selle oleme nõus parandustega valimise seaduse § 37 mõne teise lõike kohta. Kategoriliselt asume aga eitaval seisukohal sunduslikkuse põhimõtte sisseviimise asjas põhiseaduse suhtes. Kõigepealt ei saa sisuliselt sunduslikkuse printsiibi poolt olla ja seda juba sellepärast, et hääletamise tagajärjed sel puhul saavad kahtlemata vähem väärtuslikud, kui need vabatahtliku hääletamise puhul on. Sunduslikkuse korral minnakse küll kartusest ja hirmust trahvi vastu suuremal arvul hääletamisele, aga hääletatakse täiesti juhuslikult, nii kuidas kellelegi keegi on soovitanud hääletada, ilma et tal enesel oleks aimu, kuidas hääletada. Ja nii saavadki hääletamise tagajärjed igatahes vähem väärtuslikud, kui nad võiksid olla vabahääletamise korral. Seda esiteks.

Teiseks ei ole otstarbekohane sunduslik hääletamine sellepärast, et see tooks kaasa õige palju üleliigseid sekeldusi, nii trahvi määramisel, kohtuskäimisel j.n.e. Ka ei saa kõigi kohta seda trahvimist kasutada. Kujutame ette, et hääleõiguslik on näiteks omavalitsuse hoolealune. Ta peaks küll hääletamisest osa võtma, aga ei võta. Põhjusi selleks erilisi ei ole, aga inimest trahvida ei ole mõtet, sest temalt pole midagi võtta. Teiseks ei saa näiteks trahvida ka täiskasvanud lapsi perekonnas, kui neil mingit otsekohest sissetulekut ei ole. Trahvi võib küll määrata, kuid seda sisse nõuda ei saa. Päris loomulik, et siin ei saa tarvitada ühtlast mõödupuud. Nii et otstarbekohasuse seisukohast ei oleks hääletamise sunduslikkuse vastuvõetav. Kolmandaks võiks märkida seda, et sunduslikkuse põhimõte käib meie põhi-

seadusele lausa vastu. Meie rahvas on meie põhiseaduse järgi suverään ja suveräänile minu arvamise järgi ei saa min-geid kohustusi peale panna Riigikogu, rah-vaesindus, kes on volitused sellelt suve-räänilt saanud. Nii ei ole mõeldav, et Riigikogu saaks rahvast karistada. (V a h e l h ü ü e.) See on igatahes karistamine. Võiks ju sunduslikkust läbi viia, aga see peaks olema põhiseaduses endas, rahvas ise võib sarnased kohustused enda peale võtta, mitte aga tema poolt volitatud esin-duse kogu ei saaks temale sarnaseid ko-hustusi peale panna. (V a h e l h ü ü e.) Maksusid võib määrata, sest seesugune volitus on põhiseaduse järgi rahvaesindu-sele antud. Härra Riigivanem tähendas, et rahvas on Asutav Kogu, ja Asutav Kogu saab oma poolt antud seadust, see tähendab põhiseadust, muuta. See on õige, aga ega Asutava Kogu ja Riigikogu liik-meid keegi trahvida ei saanud ega saa, kui nad oma tööst osa ei võta. Riigikogu liige võib tööst osa võtta või mitte, trah-vida ei saa, ainult tasu jääb ära, ja see on kõik. Sellepärast ei ole ka meil, Riigi-kogul, õigust rahvale seesugust karistust peale panna. Valimistest osavõtmine on meil poliitiline õigus, aga ei ole poliitiline kohus meie põhiseaduse vaimu kohaselt. (V a h e l h ü ü e.) Mõne teise seaduse täit-misel võib see nii olla, aga meie põhisea-duse vaimu kohaselt on õigus antud, aga kohustust ei ole olemas.

Võiks öelda kokkuvõetult, et ei ole mõ-juvaid motiive, mis õigustaksid sundus-likkuse printsiipi valimise seadusse sisse viimast. Ei ole neid motiive, kuigi härra aruandja püüdis neid ette tuua — need ei suuda paika pidada. Põhiseaduse mõtte vassimine on võetud koalitsiooni rühmade poolt ette selleks, et valitsus ei suutnud muidu kokku rääkida, ja et taheti kokku leppida, sellepärast võetigi sunduslikkuse printsiip hädasunnil sisse.

(Koosolekut asub juhatama teine abi-esimees **R. Penno**.)

Aga erilist vajadust ja mõjuvaid põh-justi selleks ei ole. (V a h e l h ü ü d e d. — M ü r a.) Meil on näitena toodud Tshehho-slovakkia, kus hääletamisest osavõtmine on sunduslik. Seal olid aga rahvuslikud motiivid nendeks motiivideks, mis seda õigustasid tegema. Meil seda ei ole. Meil tahetakse ilma vajaduseta hääletamine sunduslikuks teha. Seda võidakse ju teha, kui enamust tahab, aga põhiseaduse vai-muga see küll kooskõlas ei ole.

Aruandja **J. Uluots** (lõpusõna): Härrade Riigikogu liikmete Kase, Hassel-blatt'i ja Lauri seletuste kohta oleks mul kokkuvõetult tähendada järgmist: 1) ei ole õige, et sunduslikkuse küsimus oleks

komisjonis tekkinud viimasel ajal, vaid ümberpöörduvalt, sunduslikkuse küsimus on komisjonis olnud arutusel 11. veebruaril ja on otsustatud esijoones ette panna teiste võimaluste seas rühmadele kaalumiseks. Nii siis on see 11. veebruaril rühmadele kaalumiseks antud ja mitte viimasel ajal. 2) Härra Kask seletas, nagu oleks meie rahval olnud kanda 3 funktsiooni, mis põhiseaduse § 29 on ette nähtud. Härra Kask on vist ära unustanud põhiseaduse §§ 87—89, ja viimaste järele see on kaht-lemata õige suur õigus, mis rahval olemas on, see on nõndanimetatud põhiseaduslik või konstitutsiooniline võim, mis rahvale antud. Seega on rahval vähemalt 4 funk-tsiioni, ja need 3, millest rääkis härra Kask, on teisejärgulise tähtsusega, võrd-lemisi algfunktsiooniga, mis meie rahval täita on, sest põhiseaduse muutmise või-malus seisab rahva käes ja ei kellegi teise käes.

Edasi mis puutub sellesse, et välis-maad ei ole instituuti kohustusliku hää-letamise näol sisse võetud, siis tähenda-sin juba, et välismaa korraldused meie oludes vähese tähendusega on, ning välis-maa eeskujust meie hääletamise kohustus-likkus ei olene. Kõike, mis välisriikides olemas, ei saa meie sisse võtta oma kor-raldustesse, vaid peame välja minema oma tarvilikkuse seisukohalt. On olemas nii-suguseid maid, kus rahvas hääletamisest vabatahtlikult osa võtab, on ka niisugu-seid maid, kus rahvahääletamine sund-lik. Nii võib välismaadelt mitme-suguseid eeskujusid võtta ja välismaade eeskujusid vastuväidetena ette tuua on vähe põhjendatud. Kui oma riigikorda loome, siis peame eeskätt arvestama oma seisukorraga. Sellepärast on asjata ette tuua Tshehhoslovakkia korraldusi, et seal mitmetsorti rahvuse tõttu olevat läbi vii-dud sunduslik hääletamine. Minule näib, et meie Tshehhoslovakkiaat vist nii hästi ei tunnegi, et võime arvata, et see ainult sel põhjusel on sündinud. Ja kui mina nimetasin Tshehhoslovakkiaat, siis mitte selleks, et meie seda tingimata samadel motiividel peaksime tegema, kui Tshehho-slovakkia on teinud.

Edasi on tähendatud, et hääletamise sunduslikkus ei kõrvalda nende isikute tegevust, kes passiivselt riigielust tahavad osa võtta, sest nad võivad seda teha käes-oleval korral tühjade ümbrikkude and-misega. Selles asjas pean tähendama, et suurem osa, kes hääletamisele tuleksid, annaksid oma hääle kas poolt või vastu. Kes tühjad ümbrikud annavad, need pas-siivsed ei ole, — kuid nad sisuliselt ei tea või ei taha otsust teha. Kes tõeliselt pas-siivseks jäävad, need on säärased isikud, kes üldse osa ei võta hääletamisest, kes leiavad isiklikud huvid tähtsamaks kui

hääletamisest osavõtmise, kellel isiklikke toimetusi j.n.e., ühesõnaga niisugused isikud, kes isiklikkudes või muudes vastavates huvides ära jäävad valimistest, kes aga võib-olla väga hästi teavad, mis teha tuleks, kui hääletamisele tulla. Meil ei ole põhjust arvata, et see teistiti sünniks. (V a h e l h ü ü e.) Tulen nende küsimuste juurde edaspidi.

Edasi seletati, et ei saa võrrelda ametnikkude käes olevat võimu selle võimuga, mis seisab rahva käes põhiseaduse hääletamisel. Vaadake, selles asjas pean toonitama, et praeguse aja vaatepunktilt on riigivõim ühtlane, ja meil on põhiseaduse järgi läbi viidud riigivõimu ühtlus. Ainult riigivõimu teostamine sünnib mitme organi kaudu. Põhiseaduse § 27 ei jäta mingit kahtlust, et ka rahvas on selles suhtes riigivõimu organ, ning eriti põhiseaduse hääletamisel riigivõimu kõrgem organ. Nii on võrdlus käesoleval korral mitte ainult võimalik, vaid on sunduslik. Vastasel korral võiks öelda, et meie riik ei ole ühtlane, vaid on jaotatud ära mitmesuguste asutuste kätte. Niisugust väljendust aga ei saa teha, see poleks lubatav.

Edasi seletati, nagu oleksid minu seletused käesoleva eelnõu kohta olnud sofistika. Põhjendati seda sellega, et juba põhiseaduse sissejuhatus rääkivat sunduslikkuse vastu. Mis ütleb aga sissejuhatus? — See ütleb, et tahetakse luua riik, mis on rajatud seadusele, vabadusele ja õigusele. Kas aga arvate, et iga seadus peab kindlustama ainuüksi vabadust. Peab olema ka seadusi, mis teisi väärtusi, hüvesid, kaitsevad. Ja nagu seletasin, vabaduste peatükk on peatükk 2. Teised peatükid ja paragrahvid räägivad mitte enam vabadusest, vaid muudest hüvedest, mis tervele riigile tähtsad on. Nõnda et põhiseaduse sissejuhatus ei räägi midagi minu väidete vastu. Teisestküljest on sissejuhatus ainult üldiste algmõtete väljendaja, mis põhiseaduses eneses, tema üksikutes paragrahvides ilmsiks tuleb, ja ma arvan, et olen katsunud selgitada, mis nendes paragrahvides üldse kodanikkude ja riigi vahekordade kohta on öeldud, nõnda et mina kõige tõsisemalt tõrjun tagasi seletuse, nagu oleksin mina väljendanud sofistikat sõna halvast mõttes.

Edasi seletati seda, et eelnõu ei olevat loogiline. Mina arvan, et igaüks teist võib ise otsustada, kuivõrt see loogiline on või mitte, ja võib-olla mina seadama arvamist toetan, kuid pean ütleva, seadused tehakse parlamendis kompromissi teel ja ka käesoleval korral § 37 neljas lõige võeti sootu teise enamusega vastu kui teine, kolmas ja viies lõige. Pole minu ega kellegi teise komisjoni liikme võimuses olnud, seda enamust teiseks kujundada, kui see on sündinud.

Edasi seletas härra Hasselblatt seda, et olevat olnud veel teisi võimalusi selle küsimuse lahendamiseks, aga mingipärast ei olevat seda tehtud. Tema seletustest järgnes, nagu oleksid komisjonis head abinõud kõrvale jäetud ja komisjon teadlikult valinud halvad abinõud. Tegelikult on seisukord sootu teistsugune. Komisjonil on kasutada olnud mitmesugused ettepanekud. Selge oli, et kõik need ettepanekud oleksid üksteise järele läbi kukkunud, kui mingit kokkulepet ei oleks saavutatud. Ja selle kokkuleppe saavutamiseks on palju aega kulutatud, ja ma mõtlen — ka mõtlemisi ja läbirääkimisi üksikutes rühmades on palju olnud, rühmades, kelle poole on pööratud, ja pööratud on kõikide poole. Kui ometigi mingit teist väljapääseteed ei ole leitud kui see, mis praegu ette pandud, siis ma pean ütleva, et olemasoleva olukorra juures on tehtud seda, mis olemasolevatel oludel oli ainukene kättesaadav tee. Aga ma juba tähendasin, et ka kõik teised ettepanekud, mis arutusel olid, ei ole oma põhjenduste poolest tugevamad, kui see, mis praegu esitatud, vaid kahtlemata on nõrgemad. Kui neil ka teatud kõvad küljed on, siis nende kõvade külgede juures on ka palju nõrku külgi. (V a h e l h ü ü e.) Selle vaimu juurde ma veel tulen tagasi. Mul ei ole võimalik nende rkl. Hasselblatt'i poolt esitatud heade abinõude juures praegu peatada, võib-olla pärast, kui need esitatakse, olen sunnitud nende juures sõna võtma.

Edasi seletati härra Hasselblatt'i poolt, et see 5-krooniline trahv olevat alandav toimeetus ja vastik toimeetus. Mulle näib kõigepealt eksitus olevat see, nagu tahetakse käesolevas eelnõus panna rõhku eeskätt trahvi peale, vaid ümberpöörduvalt. Kui seadust lugeda, ja ka seda, mis mina selle seaduse seletuseks ette kandsin, siis on ilmne, et siin on tegemist kohustusega, ja kui trahvist räägitakse, siis on see ainult selle kohustuse täitmise abinõu. Järelikult ei pruugi rõhku panna trahvile, nagu sellest kõneldud, vaid kohustuse momendile. Et aga kohustuse element käesoleval korral õigustuse teostamiseks ei oleks soodne ja ei sisalduks selles õigustuses eneses, seda pole keegi võtnud vaevaks teisiti seletada. Aga oletame, et see ka vastik toimeetus oleks olnud. Meil aga tuleb ikkagi selle juurde jääda, et ka Riigikogu liikmed, kui nad Riigikogu koosolekuist osa ei võta, samalaadilise trahvi alla satuvad. Vaadake, selleks on meil olemas Riigikogu kodukorras vastav määrus, on olemas § 127, kus öeldakse, et Riigikogu koosolekuist puudumise puhul arvatakse Riigikogu liikme tasust maha nii- ja niisugused palgaosad, välja arvatud juhud, kui äraolek on tingitud Riigikogu liikme

haigusega, perekonnaliikme haigusega, viimase surmaga j.n.e. Ega meie seadusest kunagi ei pea nõnda aru saama, et ainult see, mis seaduses on sõnaga öeldud, annab talle iseloomu, vaid seaduse, määruse iseloomu tuleb ikkagi juriidiliselt analüüsierida. Kui Riigikogu kodukorra § 127 analüüsierida, ei saa sellest mingil tingimusel muud välja lugeda kui teatud korralduskaristust isikute kohta, kes oma kohust ei täida. Kui arvate, et rahvahääletamisest osavõtmine trahvi kartusel on alandav toimetuse, siis peaks sellest järeldama, et ka Riigikogust osavõtmine on alandav toimetuse. (V a h e l h ü ü d e d.) See pole sofistika, aga kui teie arvate, et see palk võetakse kellegi kolmanda tasukust, siis võite vastu vaielda. Kui aga Riigikogu liikmele antakse palka, ilma et ta Riigikogu tegevusest osa võtaks, näiteks suvel, teise sõnaga, siis on tema palk tema varandus, ja sellest arvatakse teatav osa maha. Kuidas teie seda ka ei nimeta, aga korralduskaristus on käesoleval korral kahtlemata. Mina arvan, et need seletused pikemalt käesoleval korral oleksid üleliigsed. Mul näib, kes ei taha nõus olla minu seletusega Riigikogu kodukorra § 127 ettenähtud palga mahaarvamise kohta, see peaks seda põhjendama. Käesoleval korral ei ole öeldud, missugust muud juriidilist ilmet see tasust mahaarvamine kannab. Ma ei leia midagi teist, kui seda, mis kõnelesin.

Edasi on seletatud, et rahvahääletamine trahvi puhul olevat väärtusetu. Kui meie selle seletuse omaks võtame, mida kõnelesin Riigikogu liikmete suhtes, siis käiks see ka Riigikogu hääletamiste kohta. Käesoleval korral peame aga arvesse võtma, et meil on suur osa kodanikke, kes niikui hääletamisele tulevad. Nii et nende kohta ei tule üldse rakendada vastav trahvimäärus. Trahvimäärus käib ainult nende kohta, kes oma ülesandeid ei täida. Ja ma arvan, et need kodanikud, kes ei ole ilmunud oma kohuste täitmisele, nii hella hingega ei ole, nagu siin on püütud näidata. Need abinõud ei ole neile mõõduandvad, mis teistele on mõõduandvad, ja ma arvan, et kohustuse mittetäitmise eest karistamine on nende kohta suurema tähtsusega, kui seda arvata võiks.

Edasi seletatakse, kui oleksid põhiseaduse looiad tahtnud kohustuslikku hääletamist luua, siis oleksid nad seda juba põhiseaduses eneses ära määranud. Minul on muidugi räske seda kindlaks teha, mida põhiseaduse kokkuseadiad õieti oleksid tahtnud, kui nad seda ehk teist oleksid mõelnud. Niisugused arvamisid vist palju niioelda seletusi ei vääri. Aga üks on päris kindel, mida põhiseaduse kokkuseadiad on tahtnud. Nimelt seda, et nad ei ole põhiseaduse muutmist rahvahääle-

tamise korral üksikasjus tahtnud ära määrata, ja seda nad väljendavad ka põhiseaduse § 33-as: „Rahvahääletamise alused ja kord määratakse eriseaduses.“ See on seaduses eneses väljendatud põhiseaduse kokkuseadajate tahe, ja järelikult on siin võimalus seda korda ja aluseid ära tähendada, mille järgi põhiseaduse puhul rahvahääletamine sündima peaks.

Edasi öeldakse, et trahvi olemasolu ja kohustusliku hääletamise olemasolu rahvahääletamise autoriteeti langetab. Vaadake, seda põhjendust, mis pärast ta niisugusel puhul langema peaks, ei ole ma kahjuks kuulnud. Ma tähendasin, et tema autoriteedile kaasa aitab. Kõik need kodanikud, kes niikui hääletamisele tulevad, peaksid olema tiivistatud sellest, et seaduseandja poolt nende hoolas osavõtt on hindamist leidnud ja ka need on kaasa tõmmatud, kes muidu passiivseks oleksid jäänud ja pealtvaataja osaga leppinud. Need ei peaks arvama, et kui nad hääletamisele tulevad, et nende hääled oleksid nõrgemad ja vähemväärtuslikud. Need, kes kohuslikkuse tõttu hääletamisele ilmuvad, ma usun ei anna oma häält seepärast, et nad sinna on ilmunud, vaid ikkagi oma tõekspidamise järgi. Kui üldse rahvale oleme võimu andnud riigielu otsustamisest osa võtta, siis peame ikkagi hindama iga kodanikku, kui tema oma kohustust on täitnud.

Edasi on seletatud, et käesoleva seaduse vastuvõtmise puhul see tooks praktilisi sekeldusi. Ei või arvata, et need sekeldused suured oleksid. Kui praegu 25—33% hääleõiguslikkudest kodanikkudest ei ole osa võtnud hääletamisest, siis arvan, kohustuslikkuse korral langeb mitteosavõtjate protsent 10% või veel vähem. Nende seast kahtlemata suurem osa on niisuguseid, kes oma kohustusi ei saa täita objektiivsetel põhjustel, see on vabandavatel põhjustel, ja kes seega iseenesest ära langevad. Jääb järele teatav osa inimesi, kes ühel või teisel põhjusel, võib-olla ka selle härrasmehelikkuse esitamisel, — et tema võib raha maksta, mitte aga hääletama minna. — mida härra Hasselblatt siin ette kandis, niisugused härrad langevad trahvi alla. Aga nende arv ei peaks minu arvates suur olema, kui veel arvesse võtta, et trahvimine sünnib kohalikkude omavalitsuste poolt, siis niisugune toiming mingeid erilisi sekeldusi ei peaks sünnitama, välja arvatud võib-olla üksikud linnad, kus hääletajaid on suuremal arvul.

Edasi, mis puutub sellesse, et see seaduseelnõu käib põhiseaduse vaimu vastu, siis mina olen katsunud täna seletada, nagu olen seda teinud ka komisjonis, et mingist põhiseaduse vaimu vastu käimisest ei saa praegusel korral juttu olla. Kui

käesoleval korral on tegemist niisuguse funktsiooniga, mille teostamine kellelegi muule ei kuulu, kui rahvale, siis põhiseaduse järele on selge, et selle funktsiooni teostamist eriliselt ka määrustama peaks. Ma juba seletasin, et näiteks Riigikogu suhtes oleme ka vastavad järeldused teinud. Käesoleval korral minu arvates põhiseadusest enesest järgneb vastavate järelduste tegemine.

Edasi on öeldud veel, et rahvas on suverään ja suverääni ei saavat sundida midagi tegema, mida ta ei taha. Osalt on see õige. Aga küsimus seisab ainult selles, kuidas sunnitakse sarnast suverääni tegutsema, kes mitte ei taha oma kohustusi täita. Ajalugu teab sarnaseid juhuseid küllalt, et üksikud suveräänid, kes oma ülesannet ei täida, monarkid, troonilt kõrvaldatakse. See on ka sanktsioon, ja selle kartusel tegutsevad võibolla väga paljud suveräänid. Teine osa isikuid, kes kohustetäitjad on, tunnevad end ystisti olevat kogu rahva teendrina, ja meie teame, et ka sarnaseid monarke on olnud. Teatava määrani võime seda analoogiat viia ka mitmepealise suverääni — rahva kohta. Ka rahvad võivad kaotada oma suverääni õigused, kui nad oma kohuseid ei täida. Aga käesoleval korral on veel see iseäraldus, et enesest mõista ei saa kogu rahvast millekski sundida, aga iseküsimus on see, kas üksikuid rahvaosaid, tema üksikuid liikmeid saab sundida või mitte. Kui lubate selles asjas mingi võrdluse tuua, siis küsiksime, kas näiteks monark saab sundida oma kätt, et see mingile paberile alla kirjutab või mitte? Minu arvates on monarkil oma organismi osade suhtes teatav sunnivõim olemas. Käesoleval korral on iga rahva liige, iga hääleõiguslik kodanik ainult osa suveräänist, ja suverääni enamust, rahvaenamuse näol on õigustatud ja tarviduse korral ka kohustatud selle eest hoolitsema, et üksik liige oma kohuseid täidaks ja tervik kogu rahva näol oma ülesandeid täita suudaks.

Lõpuks pean ma kõige tõsisemalt vaidlema või protestima selle vastu, mis rkl. Lauri poolt esitati, nagu oleks kogu see seaduseelnõu põhiseaduse vassimine. Seda ei ole rkl. Laur tõestanud ja ei saa ka tõestada, et siin vassimisega tegemist on või oleks vassimist toime panna tahetud.

Koosolek lõpeb

Õige.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Siin on kõige parema tahtmisega teatud ülesandeid teostada püütud. Võib öelda, võiks küsida, kas on hästi või halvasti tehtud, aga seda ette heita, et oleks tegemist vassimisega, see tähendab mitte hea, vaid kuritahtliku toiminguga tegemist, seda ütelist ei tohiks käesoleval korral esitada niipalju, kui see käesoleva eelnõu kokkuseadmisesse puutub.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

J. Soots (kohalt): Ma teen ettepaneku, koosolek lõpetada.

J. F u k s: Põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma nimel vaidlen rkl. kindral Soots'i poolt tehtud koosoleku lõpetamise ettepaneku vastu ja seda järgmistel motiividel. 1) Riigikogu peab ühe koosoleku nädalas, seepärast peaks koosolekul pikemalt istuma ja seega rohkem töötama. 2) Koalitsiooni rühmadele on vist teatavaks saanud, et praeguse koosoleku päevakorra järjekorras on meie rühma erakorraline teadaanne selle äreva meeolu kohta maal põllupidajais Venemaale sugusigade ostmise juures võetava vaheltkasu erakordse suuruse pärast. Ärevus on eriti sellepärast tekkinud, et Vabariigi Valitsus on riikliku garantii andnud sugusigasid ostvaile „Estonia eksporttampamajadele“ ja seakasvatuse seltsile ilma seadusliku aluseta, ja need ärid võtavad kuni 75% sigade kokkuostu hinnast vaheltkasu. Põllumehele maksetakse sea eluskaalu kg eest 60 senti, ise saavad Venemaal 105 senti kg. Seega kujuneks vaheltkasu Venemaale lepingu alusel müüdavate 5.000 sea pealt 20—25 miljonit senti. See liigkasuvõtmine on maal põllupidajais ärevat meeolu ja pahameelt tekitanud.

Neil motiividel vaidlen praeguse koosoleku lõpetamise vastu. Kui aga siiski valitsuse rühmad oma ülekaaluga praeguse koosoleku lõpetavad, siis esitab meie rühm veel täna Vabariigi Valitsusele arupärimise liigkasuvõtmise kohta riikliku garantii abil teostatava sugusigade ostmise puhul.

J. Soots'i ettepanek võetakse vastu 44 häälega 16 hääle vastu.

J u h a t a j a: Lõpetan koosoleku.

kell 22.08 min.

Kinnitan.

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

